

Jaarverslag en Jaarrekening 2016

Koningin Sophia-Vereeniging tot Bescherming van Dieren

Koningin Sophia-Vereeniging
tot Bescherming van Dieren
Nieuwezijds Voorburgwal 153
1012 RK Amsterdam
020 - 623 61 67
info@sophia-vereeniging.nl
www.sophia-vereeniging.nl

Inhoudsopgave

Inleiding	2
1. Over de Koningin Sophia-Vereeniging tot Bescherming van Dieren	3
1.1 Organisatie	3
1.2 Vrijwilligersbeleid	4
1.3 Financiën	5
1.4 Verantwoordingsverklaring 2016	5
1.5 Pand	7
1.6 Omgevingsanalyse	8
1.7 150 jaar Sophia-Vereeniging	9
2. Huisdieren beschermen	10
2.1 Natuurlijk gedrag	10
2.2 Aanschaf	10
2.3 Activiteiten	11
2.4 Voorlichting en politieke lobby	12
3. Thema A: Natuurlijk gedrag	14
3.1 Eenzaamheid	14
3.2 Sophia SnuffelCollege	16
3.3 Rasdieren	17
3.4 Positieflijst	19
3.5 Voorlichting via website, Sophia DierenSpreekuren en sociale media	21
4. Thema B: Aanschaf	23
4.1 Huisdierenoverschot	23
4.2 Doden van huisdieren	26
4.3 Voorlichting via website, Sophia DierenSpreekuren en sociale media	27
5. Fondsenwerving	30
5.1 Particuliere markt	30
5.1.1 Nieuwe leden en donateurs werven	30
5.1.2 Werving via eigen leden en donateurs	32
5.2 Institutionele markt	32
Nawoord	34

Inleiding

30.000 jaar geleden werden er al dieren als huisdier gehouden. Dat is niet zo vreemd, want zij hebben de mens veel te bieden. Vroeger hadden dieren die in en om het huis gehouden werden vooral een dienende functie: de kat als muizenvanger, de hond als bewaker, herder of karrentrekker, het paard als trek- en rijdier, de kanarie als melder van giftige stoffen. Al in 1867 kwam de Sophia-Vereeniging op voor de belangen van deze dieren, die het vaak zwaar te verduren hadden. Zo werden paardenstaarten gecoupeerd, zwerfhonden werden verdrinken, trekhonden waren overbelast en met katten werden wrede volksspelletjes gespeeld. Met voorlichting zette de vereniging zich in om het 'volk te beschaven' en in te laten zien dat dieren een eigen waarde hebben, die los staat van de waarde die ze hebben voor de mens.

In de loop der tijd gingen dieren steeds vaker de functie vervullen van gezelschapsdier. Dat gold met name voor dieren die van nature in een groep leven: door hun sociale aard kan met hen een band worden opgebouwd die voor veel mensen van onschatbare waarde is. Tegelijkertijd zien we ook nu hoe het mis kan gaan: eenzaamheid, ondermaatse huisvesting, verkeerde voeding, te weinig lichaamsbeweging of te weinig aandacht veroorzaken problemen die zich uiten in afwijkend gedrag, vroegtijdige sterfte en ziektes. Ongewenste huisdieren belanden in het asiel of op straat, waar ze ziek worden en honger lijden. Andere dieren worden enkel gebruikt voor commerciële doeleinden, waarbij onvoldoende rekening wordt gehouden met hun belangen.

Net als anderhalve eeuw geleden bestrijdt de Sophia-Vereeniging het hedendaagse huisdierenleed met voorlichting en educatie. Want hoe meer kennis mensen hebben over dieren, hoe beter de keuzes die zij zullen maken bij de aanschaf van een huisdier en hoe meer zij tegemoet komen aan de natuurlijke behoeftes van hun dieren. In dit jaarverslag kunt u lezen hoe wij in 2016 met onze activiteiten, publicaties, de sociale media en een campagne op Marktplaats.nl ruim 30 miljoen keer mensen wisten te bereiken. Met politieke lobby zetten we ons in voor hoognodige aanpassingen in de wetgeving. Zo droegen we de afgelopen jaren bij aan een verbod op het zelf doden van honden en katten, een beperking van het aantal diersoorten dat als huisdier gehouden mag worden en maatregelen tegen het doorfokken van rasdieren. Ook het afgelopen jaar zetten we belangrijke thema's op de politieke agenda, die zullen bijdragen aan betere dierenbeschermende wetgeving in Nederland.

Om aan ons hoge ambitieniveau te kunnen blijven vasthouden, is een degelijke financiële basis vereist. Optimalisatie van de balans tussen activiteiten en inkomsten had in 2016 een hoge prioriteit. Desondanks is het jaar afgesloten met een negatief resultaat door tegenvallende (beleggings-)inkomsten. Om de afhankelijkheid van onzekere inkomsten uit nalatenschappen en het vermogen te beperken, zullen we ons de komende jaren richten op het vergroten van de structurele inkomsten op langere termijn. Zo kan de continuïteit van de Sophia-Vereeniging gewaarborgd worden en kan zij ook in de toekomst voor talloze honden, katten, konijnen, knaagdieren, vogels, vissen en paarden daadwerkelijk een verschil maken.

Steffie van Horck, directeur

1. Over de Koningin Sophia-Vereeniging tot Bescherming van Dieren

In 1867 gaf koningin Sophia, echtgenote van koning Willem III, haar naam aan de Koningin Sophia-Vereeniging tot Bescherming van Dieren. Daarmee is zij een van de oudste dierenwelzijnsorganisaties van Nederland. Vanuit haar kantoor in de historische binnenstad van Amsterdam zetten bestuur, ledenraad, vrijwilligers en medewerkers zich in voor een beter huisdierenwelzijn in Nederland en groei van de organisatie.

1.1 Organisatie

De Sophia-Vereeniging bestaat uit een bestuur en een ledenraad, een directeur en zeven medewerkers, ondersteund door circa 150 vrijwilligers. Op 31 december 2016 waren er 4.767 leden en donateurs en tienduizenden belangstellenden volgen de organisatie via de sociale media en het digitale Sophi@-Nieuws.

Bestuur

Het bestuur bestaat uit Joachim Nieuwland (voorzitter), Anita Verstegen (secretaris), Ernest Jan Haverkamp (penningmeester) en Marlies Vandersmissen. Er is een vacature voor een bestuurslid Fondsenwerving, waarvoor thans invulling wordt gezocht. Het bestuur is actief betrokken bij de organisatie en beslist over het beleid en de algemene strategie. Minimaal acht keer per jaar komen de bestuursleden bijeen om de voortgang van de activiteiten en het budget te toetsen.

Ledenraad

De ledenraad, die op dit moment wordt gevormd door Wilianne Schilstra (voorzitter), Ingrid Schaefer (secretaris), Rob Koolhaas en Diana Hellinga, voorziet het bestuur gevraagd en ongevraagd van advies. Tevens adviseert zij de leden tijdens de Algemene Ledenvergadering (ALV) in het voorjaar over het goedkeuren van het jaarverslag en de jaarrekening. Als afvaardiging van de leden van de Sophia-Vereeniging benoemt de ledenraad nieuwe bestuursleden. Ook voor de ledenraad worden kandidaten gezocht, die tijdens de ALV kunnen worden voorgedragen voor benoeming.

Directie

De directeur is Steffie van Horck. Zij is verantwoordelijk voor de ontwikkeling van het beleid, de strategie en de uitvoering van de activiteiten. Voorafgaand aan het nieuwe kalenderjaar concipieert de directeur een jaarplan en begroting. Beide stukken worden ter goedkeuring aan het bestuur voorgelegd en mogelijk aangevuld en aangepast. Nadat de stukken zijn geacordeerd, is de directeur autonoom in haar initiatieven, mits deze passen binnen de parameters van jaarplan en budget.

Medewerkers

De medewerkers van de Sophia-Vereeniging worden aangestuurd door de directeur. Ook stagiairs helpen mee op kantoor en verlenen assistentie bij de verschillende activiteiten. Op 31 december 2016 waren in dienst:

- Steffie van Horck, directeur
- Kitty Willems, communicatiemanager
- Frank Wassenberg, beleidsmedewerker en lobbyist
- Yvonne Wulffers-Stroomer, campaigner
- Joyce Plenter, campaigner
- Nadine Goudsmit-Lenz, officemanager en projectleider
- Jon Blok, marketingmanager
- Leander Hansen, fondsenwerver

In 2016 werd een nieuwe medewerker aangesteld ter compensatie van een langdurig onbetaald verlof, een zwangerschapsverlof en een langdurig ziekteverlof. Ook bracht de keuze voor intensivering van ledenwerving en -binding een behoefte aan extra capaciteit met zich mee.

1.2 Vrijwilligersbeleid

In de uitvoering van hun taken worden de medewerkers van de Sophia-Vereeniging bijgestaan door circa 150 vrijwilligers. Zij gaven in 2016 les over een veilige en respectvolle omgang met honden aan kinderen bij het Sophia SnuffelCollege en adviseerden over de aanschaf en verzorging van katten, honden, konijnen en knaagdieren bij de Sophia DierenSpreekuren. Zonder vrijwilligers kunnen deze activiteiten niet worden uitgevoerd. Ook de bestuursleden en leden van de ledenraad verrichten hun werk op vrijwillige basis.

Omdat hun werkzaamheden inhoudelijke kennis en vaak ook ervaring vereisen, toetst de Sophia-Vereeniging de deskundigheid van vrijwilligers. Zo wordt de kwaliteit van de activiteiten gewaarborgd. Voor alle vrijwilligers geldt dat zij de missie van de Sophia-Vereeniging onderschrijven. Zij ontvangen een vergoeding voor daadwerkelijk gemaakte onkosten.

Sophia SnuffelCollege

Tot het Sophia SnuffelCollege mag toegetreden worden na het succesvol doorstaan van de Sophia SnuffelCollege Hondengedragstest, die uitwijst of de vrijwilliger een geschikte hond heeft. Ook dient de vrijwilliger met de hond gehoorzaamheidscursussen gevolgd te hebben bij een hondenschool. Tijdens een verplichte workshop Lesgeven wordt vervolgens bekeken of de vrijwilliger geschikt is om voor een klas met jonge kinderen te staan. Over de dagelijkse gang van zaken wordt gecommuniceerd via e-mail en de digitale nieuwsbrief Sophia SnuffelNieuws. De projectleider van het Sophia SnuffelCollege is verantwoordelijk voor de uitvoering van alle activiteiten voor vrijwilligers en treedt op als contactpersoon.

Bestuur en ledenraad

Ook bestuurs- en ledenraadsleden voeren hun taken uit zonder daarvoor een vergoeding te ontvangen. Zij worden geselecteerd op basis van specifieke expertise, bijvoorbeeld op diergeneeskundig of juridisch vlak. Vacatures worden geplaatst op de website en in het verenigingsblad *Dierenhulp* en verspreid binnen het netwerk van de organisatie. Per vacature wordt beschreven aan welke eisen de kandidaten moeten voldoen. Wie in aanmerking wil komen, wordt uitgenodigd voor een kennismakingsgesprek, waarna een voordracht aan de ledenraad

en de ALV tot de mogelijkheden behoort. Bestuurs- en ledenraadsleden worden geworven door het zittende bestuur en de zittende ledenraad en worden benoemd voor een periode van vier jaar. Hierna zijn zij nog tweemaal herbenoembaar.

Sophia DierenSpreekuren

De vrijwilligers van de Sophia DierenSpreekuren worden zorgvuldig geselecteerd en zijn op professioneel niveau actief als gedragsdeskundige voor honden, katten, konijnen en knaagdieren. Zij worden begeleid door een campaigner die de kwaliteit van hun adviezen toetst, de promotie verzorgt en optreedt als aanspreekpunt.

1.3 Financiën

De Sophia-Vereeniging verkeert in de bijzondere positie dat zij in de laatste decennia veel inkomsten uit nalatenschappen mocht ontvangen. Zij is haar erflaters hiervoor zeer dankbaar! Lastig in deze situatie is dat inkomsten uit nalatenschappen niet planbaar zijn. Met een voortschrijdend vijfjaarlijks gemiddelde van € 170.000,- per jaar is een bedrag van € 150.000,- aan verwachte inkomsten op de begroting reëel, maar tevens risicovol. Wanneer er geen nalatenschappen binnenkomen, moet er een extra bedrag onttrokken worden aan het vermogen. Het is dan ook van belang dat de organisatie prioriteit geeft aan het werven van alternatieve en structurele inkomsten.

Inkomsten en uitgaven

De inkomsten in 2016 bestonden voornamelijk uit contributies, nalatenschappen en beleggingen. De uitgaven bestonden onder andere uit salarissen en kosten voor activiteiten gericht op de doelstelling, huisvesting, fondsenwerving en organisatie.

Beleggingsportefeuille

De beleggingsportefeuille van de Sophia-Vereeniging heeft als doelstelling het vermogen van de vereniging op de lange termijn welvaartsvast te behouden en tegelijkertijd ruimte te bieden aan een volwaardig uitgavenbeleid. Uitgaande van deze doelstelling heeft de Sophia-Vereeniging een defensief profiel. Als criterium wordt verder gehanteerd dat alleen belegd wordt in fondsen die ethisch niet conflicteren met de doelstellingen van de vereniging.

Kosten bestuur en directie

Bestuurs- en ledenraadsleden kunnen voor daadwerkelijk gemaakte onkosten in verband met het uitoefenen van hun functie een vergoeding krijgen. Bij avondvergaderingen wordt een eenvoudige maaltijd aangeboden. De directeur is een betaald medewerker in dienst van de vereniging. Het jaarsalaris in 2016 bedroeg € 46.339,- bruto. Daarnaast ontvangt de directeur een bijdrage voor pensioen en een vergoeding voor daadwerkelijk gemaakte onkosten, zoals toegelicht in paragraaf 5.5 van de Jaarrekening 2016. Overuren worden niet vergoed of gecompenseerd.

1.4 Verantwoordingsverklaring 2016

In het keurmerk van het Centraal Bureau Fondsenwerving (CBF) is vastgelegd dat het bestuur jaarlijks een verantwoordingsverklaring opstelt. In deze verklaring legt het bestuur verantwoording af over de principes van goed bestuur:

1. Onderscheid de functies toezicht houden, besturen en uitvoeren;
2. Optimaliseer de effectiviteit en efficiëntcy van bestedingen;
3. Optimaliseer de omgang met belanghebbenden.

De principes van goed bestuur zijn geïmplementeerd in de organisatie van de Sophia-Vereeniging en verwerkt in het jaarverslag en de jaarplanning. Ook hebben alle bestuursleden Bijlage 12 (inzake onafhankelijkheid) ondertekend en daarmee formeel de principes onderschreven. De bestuursleden bekleden geen relevante nevenfuncties.

Eenmaal per jaar evalueert het bestuur zijn eigen functioneren in een bestuursvergadering dan wel tijdens een beleidsdag. Hiervan wordt melding gedaan in de notulen. De voorzitter of een ander daartoe aangewezen bestuurslid heeft jaarlijks een functionerings-/beoordelingsgesprek met de directeur. Hiervan wordt een verslag gemaakt dat bewaard wordt in het personeelsdossier en ook hiervan wordt melding gedaan in de notulen.

1. Onderscheid toezicht houden, besturen en uitvoeren

De bestaande verdeling van rollen en taken is vastgelegd in de statuten van de Sophia-Vereeniging en in het directiestatuut. Deze zijn opgesteld conform de eisen van het CBF.

De Algemene Ledenvergadering (ALV) controleert – Tijdens de ALV in het voorjaar legt het bestuur verantwoording af aan de leden. Jaarstukken zijn van tevoren op te vragen. Alle leden van de Sophia-Vereeniging die aanwezig zijn tijdens de ALV hebben stemrecht; zij verlenen het bestuur decharge over het gevoerde beleid en kunnen adviseren over het jaarplan en de begroting van het lopende jaar.

Het bestuur bestuurt – De directeur legt het bestuur jaarlijks een (meerjaren-)plan en een (meerjaren-)begroting voor, die door het bestuur worden beoordeeld en vastgesteld. Ieder kwartaal rapporteert de directeur over de voortgang van de activiteiten en de bestede middelen. Op basis van de kwartaalrapportages kan het bestuur eventueel bijsturen. Na afloop van het jaar stelt de directeur het jaarverslag en de jaarrekening op en het bestuur stelt deze in concept vast. Voorafgaand aan het vaststellen van de jaarrekening door de ALV informeert de accountant het bestuur over zijn bevindingen.

De organisatie (onder leiding van de directeur) voert uit – De directeur heeft de dagelijkse leiding over de organisatie. Zij voert het jaarplan uit en legt verantwoording af aan het bestuur over de bereikte resultaten en de daarvoor gebruikte middelen. Zij delegeert taken aan medewerkers, die wekelijks verslag uitbrengen van hun vorderingen.

2. Effectiviteit en efficiëntcy van bestedingen

Het meerjarenbeleidsplan (drie jaar) geeft de beleidsrichting aan. Per jaar worden jaarplannen gemaakt, waarin directeur en bestuur inhoudelijke prioriteiten en doelstellingen aangeven voor de korte en lange termijn. Over de voortgang van de hoofdpunten wordt wekelijks door de verantwoordelijke medewerkers gerapporteerd aan de directeur. Ieder kwartaal legt de directeur hierover verantwoording af aan het bestuur. Rapportage aan het bestuur over actuele zaken vindt plaats in de vorm van tussentijdse notities bij iedere bestuursvergadering.

3. Omgang met belanghebbenden

Belanghebbenden met wie de Sophia-Vereeniging haar werk doet:

Dierenwelzijnsorganisaties, met wie de Sophia-Vereeniging overlegt over gezamenlijke belangen in de Dierencoalitie.

Leden en donateurs, die naar behoefte worden geïnformeerd over campagnes, acties, plannen en resultaten in het blad *Dierenhulp*. Ook de financiële verslaglegging wordt jaarlijks in het blad opgenomen, evenals een korte samenvatting van het jaarverslag. Op die manier zijn de leden en donateurs volledig op de hoogte van zowel de financiële als de inhoudelijke resultaten. Leden kunnen invloed uitoefenen tijdens de ALV. De Sophia-Vereeniging is per e-mail en telefoon vijf dagen per week bereikbaar.

Zo'n 150 mensen zetten zich op vrijwillige basis in voor de Sophia-Vereeniging. Op kantoor, maar in 2016 vooral bij het Sophia SnuffelCollege (met de hond basisscholen bezoeken) en de Sophia DierenSpreekuren (beantwoorden van vragen over huisdieren). Voor de vrijwilligers van het Sophia SnuffelCollege worden bijscholingsdagen georganiseerd en periodiek een gezamenlijk uitje. Met hen wordt gecommuniceerd via nieuwsbrieven of via persoonlijke gesprekken met de verantwoordelijke projectleider.

Verder is er met name veel contact met (potentiële) huisdiereigenaren. De website wordt veelvuldig bezocht; een deel van de bezoekers stelt vragen aan de gedragsdeskundigen van de Sophia DierenSpreekuren. Via de sociale media Facebook, Twitter, LinkedIn en Instagram ontvangen volgers van de vereniging huisdierennieuws en informatie over de activiteiten van de Sophia-Vereeniging. Deze vorm van communicatie is interactief, waarbij belangstellenden worden uitgenodigd om hun mening te geven, deel te nemen aan enquêtes, petitie's, et cetera en voorlichtende boodschappen over huisdieren te verspreiden. Het digitale Sophi@-Nieuws tot slot, wordt eens per maand verspreid om de achterban op de hoogte te brengen van en te betrekken bij de activiteiten van de Sophia-Vereeniging en zo hun binding en loyaliteit met de organisatie te vergroten. Het Sophi@-Nieuws wordt bovendien ingezet voor de communicatiedoelstellingen van alle activiteiten.

Klachten of suggesties kunnen via de website, schriftelijk, per e-mail of telefonisch worden ingediend. Met klachten wordt omgegaan volgens een klachtenprotocol. Tijdens campagnes wordt een e-mailadres en een telefoonnummer gecommuniceerd, zodat de organisatie bereikbaar is voor klachten en suggesties.

1.5 Pand

Het kantoor van de Sophia-Vereeniging bevindt zich aan de Nieuwezijds Voorburgwal in Amsterdam. Het pand is in eigen bezit en beheer. De benedenverdieping wordt verhuurd voor € 22.200,- op jaarbasis en de werkruimte op de eerste etage wordt verhuurd voor € 11.000,- per jaar. De medewerkers van de vereniging hielden in 2016 kantoor op de tweede en derde etage, waar ook bestuurs- en ledenraadvergaderingen plaatsvonden.

1.6 Omgevingsanalyse

Er bestaan diverse organisaties die zich inzetten voor de bescherming van huisdieren, waaronder de Dierenbescherming en het Landelijk InformatieCentrum Gezelschapsdieren (LICG), dat informatie biedt aan mensen die een huisdier hebben of willen aanschaffen. Soms werkt de Sophia-Vereeniging met deze organisaties samen, in een aantal gevallen overlappen de activiteiten. Zo bieden diversen organisaties de mogelijkheid om vragen over huisdieren te stellen aan een deskundige (Stichting Konijnenbelangen, Stichting Verhuisdieren, Kattenbescherming) en komen ook andere partijen op voor rasdieren (Stichting Dier en Recht, Dierenbescherming, Hondenbescherming). De unieke positionering van de Sophia-Vereeniging is gelegen in haar preventieve aanpak via onafhankelijke voorlichting en een krachtige politieke lobby. Bovendien is de Sophia-Vereeniging er voor de huisdieren zelf en zet zij zich in voor hun belangen, ook als die niet overeenstemmen met de belangen van hun eigenaren.

Dierenbescherming

De Dierenbescherming kenmerkt zich door dierenleed te bestrijden dat al geschied is, terwijl de Sophia-Vereeniging het leed juist wil voorkomen. Daarbij is de Dierenbescherming een algemene organisatie, die haar aandacht niet alleen richt op huisdieren, maar verdeelt over vele verschillende diergroepen zoals proefdieren, landbouwdieren en wilde dieren. Ook de wijze waarop de Dierenbescherming opereert verschilt, vanwege de grootte van de organisatie, de hoeveelheid medewerkers, de afdelingen in het land en de koppeling met de asielen, de Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming en de dierenambulances. De Sophia-Vereeniging kiest juist een persoonlijke, preventieve benadering en is via korte lijnen mensen en dieren van dienst.

Landelijk InformatieCentrum Gezelschapsdieren

Het LICG is een koepelorganisatie waarin onder andere het ministerie van Economische Zaken, de Dierenbescherming, de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde en Dibevo, de belangenorganisatie voor ondernemers in de gehele huisdierenbranche, participeren. Het LICG en de Sophia-Vereeniging geven beide voorlichting over huisdieren: de informatie op de websites van beide organisaties komt deels overeen. Door de deelname van de overheid is het LICG echter beperkt in haar uitingen, die het rijksoverheidsbeleid volgen. Aan lobby en mediacampagnes doet het LICG niet. Bovendien behartigt het LICG niet alleen de belangen van de dieren, maar ook die van de kopers, verkopers en houders van huisdieren.

Stichting Dier en Recht

Stichting Dier en Recht raakt de rasdierenactiviteiten van de Sophia-Vereeniging met juridische procedures tegen rashondenfokkers en de digitale Rashondenwijzer, waarin van alle hondenrassen de veel voorkomende ziektes en welzijnsproblemen worden benoemd. De Sophia-Vereeniging beschouwt de Rashondenwijzer als een aanvulling op haar eigen activiteiten voor een beter rasdierenwelzijn, waarmee zij een publieke rol heeft verworven als belangrijk dossierhouder op het gebied van erfelijke afwijkingen bij rasdieren en als pleitbezorger voor wettelijke maatregelen om het doorfokken van honden tegen te gaan.

Hondenbescherming

De Hondenbescherming is met haar activiteiten gericht op voorlichting, noodhulp en lobby vergelijkbaar met de Sophia-Vereeniging, maar richt zich enkel op hondenwelzijn. Waar mogelijk en wenselijk wordt gezamenlijk opgetrokken als dit ten goede komt aan het welzijn van honden in Nederland.

Stichting DierenLot

Stichting DierenLot is een relatieve nieuwkomer in het veld van organisaties die zich inzetten voor huisdieren. Met de inkomsten die worden gegenereerd, wordt steun aan dierenopvangcentra gefinancierd. De stichting voert geen lobby of voorlichtingscampagnes en zet groot-schalig betaalde publiciteit in met televisiecommercials over ernstig verwaarloosde en mishandelde dieren. Deze vorm van grootschalige fondsenwerving behoort in financieel opzicht niet tot de mogelijkheden van de Sophia-Vereeniging. Bovendien benadert zij de doelgroep op een andere – positieve en oplossingsgerichte – wijze.

1.7 150 jaar Sophia-Vereeniging

In 2017 bestaat de Sophia-Vereeniging 150 jaar. Het afgelopen jaar is gestart met de voorbereidingen voor jubileumactiviteiten die de achterban meenemen in de rijke geschiedenis van de Sophia-Vereeniging. Op de agenda staan onder meer een jubileumeditie van *Dierenhulp*, een campagne op sociale media, een speciale ALV in het Amsterdam Museum en een historische verjaardagskalender. Tevens wordt iedereen uitgenodigd om deel te nemen aan een online social wall, waarop enerzijds getoond wordt wat de Sophia-Vereeniging in het verleden betekend heeft voor dieren en anderzijds ruimte is voor een ieders wensen voor de toekomst van huisdieren in Nederland. Deze wensen zullen worden verzegeld in een tijdcapsule, ter inspiratie voor nieuwe generaties dierenbeschermers.

Omdat het Sophia SnuffelCollege in 2017 haar eigen jubileum kent en 25 jaar onderdeel is van de Sophia-Vereeniging, zal in het najaar het Nationale Sophia SnuffelCollege plaatsvinden. Dit evenement is bedoeld voor volwassenen met angst voor honden, zodat ook zij leren op een veilige en respectvolle manier met dieren om te gaan.

Het volgende hoofdstuk schetst de situatie van huisdieren in Nederland en duidt het belang aan van de Sophia-Vereeniging als dierenbeschermingsorganisatie.

2. Huisdieren beschermen

Met het motto ‘Dieren begrijpen is dieren beschermen’ komt de Sophia-Vereeniging exclusief op voor de belangen van huisdieren in Nederland, ook als die niet overeenstemmen met de belangen van hun eigenaren. Hierin is zij in Nederland uniek. De activiteiten van de Sophia-Vereeniging zijn gericht op de aanpak van de zogenaamde Vijf O’s: Onwetendheid, Onnadenkendheid, Onvermogen, Onverschilligheid en Onwil, die oorzaak zijn van een verkeerde omgang met huisdieren:

- **Onwetendheid** over wat een adequate verzorging van dieren inhoudt en over het natuurlijke gedrag van huisdieren;
- **Onnadenkendheid** bij de aanschaf van een huisdier, waardoor geen rekening gehouden wordt met de consequenties die het verzorgen van een huisdier met zich meebrengt;
- **Onvermogen** om een dier te verzorgen, bijvoorbeeld door financiële problemen, gezinsuitbreiding, gezondheidsproblemen of tijdgebrek;
- **Onverschilligheid** over de gezondheids- en welzijnsproblemen die het gevolg zijn van een verkeerde verzorging of huisvesting van een huisdier;
- **Onwil** om een huisdier goed te behandelen: het dier wordt verwaarloosd, mishandeld of gedood.

2.1 Natuurlijk gedrag

In situaties waarbij onwetendheid, onnadenkendheid en onvermogen aan de basis liggen van het welzijns- of gezondheidsprobleem van het huisdier, biedt de Sophia-Vereeniging voorlichting. De aard van het dier en het natuurlijke gedrag staan hierbij centraal. Want hoe gedomesticeerd (sommige) huisdieren ook zijn, alle huisdieren lijken in hun gedrag en behoeften op hun verre voorvaderen. Alleen als de eigenaar beschikt over de juiste informatie over de natuurlijke behoeften van zijn dier en bereid is de leefomgeving van en zijn omgang met het dier hierop in te richten, kan een huisdier een goed welzijn geboden worden en kunnen gevaarlijke situaties worden voorkomen.

Voor veel dieren is het echter onmogelijk om in gevangenschap hun natuurlijke gedrag te vertonen. Met politieke lobby komt de Sophia-Vereeniging op voor deze dieren, die ongeschikt zijn als huisdier en vaak ten prooi vallen aan onnadenkendheid, onwetendheid of zelfs onverschilligheid. Hetzelfde geldt voor rasdieren die door hun extreme uiterlijk gehinderd worden in hun natuurlijke gedragsrepertoire.

2.2 Aanschaf

Naast het gebrek aan rekenschap met het natuurlijke gedrag van dieren, zijn de misstanden rondom de aanschaf van en handel in huisdieren een groot probleem. Zo stimuleert de verkoop van dieren via het internet, dierenwinkels en tuincentra ondoordachte aankopen, met ernstig dierenleed tot gevolg. Bovendien leidt de vraag naar jonge dieren tot een enorm overschot aan dieren die gedoemd zijn tot een leven in de marge. Door kopers voor te lichten over

de consequenties van de aanschaf van een huisdier, kunnen onnadenkendheid, onwetendheid en onvermogen bestreden worden en kan dierenleed worden voorkomen.

Ook aan de verkoperskant van de huisdierenhandel vindt veel dierenleed plaats. Vaak is daar sprake van onwil en onverschilligheid, waarbij het geldelijk gewin ten koste gaat van het dierenwelzijn. Sommige (kernegezonde) dieren worden zelfs gedood omdat ze te weinig opleveren. Met politieke lobby streeft de Sophia-Vereeniging naar dierenbeschermende wetgeving voor de huisdierenhandel en -fokkerij en strenge regels omtrent geboortebeperving om het huisdierenoverschot substantieel terug te dringen.

2.3 Activiteiten

‘Natuurlijk gedrag’ en ‘Aanschaf’ zijn de thema’s waarbinnen de activiteiten van de Sophia-Vereeniging worden uitgevoerd. Deze thema’s passen bij uitstek bij de missie van de vereniging: *De uiteindelijke doelstelling van de Sophia-Vereeniging is een samenleving waarin huisdieren naar hun eigen aard met mensen kunnen leven. Daartoe maakt de vereniging mensen bewust van de natuurlijke behoeftes van dieren en verdedigt zij hun eigen waarde, die los staat van de waarde die ze hebben voor de mens. Alleen wanneer daar rekening mee gehouden wordt bij het houden, fokken en verhandelen van huisdieren, kan hen een goed welzijn geboden worden.*

In hoofdstuk 3 en 4 van dit jaarverslag wordt beschreven hoe de thema’s ‘Natuurlijk gedrag’ en ‘Aanschaf’ het afgelopen jaar werden vertaald in activiteiten. Samenvattend werd aan de volgende projecten en campagnes invulling gegeven:

Natuurlijk gedrag

- Eenzaamheid
- Sophia SnuffelCollege
- Rasdieren
- Positieflijst
- Voorlichting via website, Sophia DierenSpreekuren en sociale media

Aanschaf

- Huisdierenoverschot
- Doden van huisdieren
- Voorlichting via website, Sophia DierenSpreekuren en sociale media

In het Jaarverslag 2016 worden de activiteiten beschreven conform de richtlijnen van het CBF voor resultaat- en impactmeting. Daarmee wordt het verband getoond tussen de inspanningen en de uiteindelijke impact op huisdieren in Nederland.

Per activiteit zijn er vier niveau’s te onderscheiden:

1. Activiteiten (en daaraan gekoppeld de acties);
2. Resultaten 2016 (outputs);
3. Beoogde effecten van die resultaten (outcomes);
4. Beoogde langetermijneffect op huisdieren in Nederland (impact).

2.4 Voorlichting en politieke lobby

De middelen die de Sophia-Vereeniging hanteert om de doelstellingen van haar activiteiten te bereiken, zijn voorlichting en politieke lobby.

Voorlichting

Voorlichting geeft de Sophia-Vereeniging merendeels met gratis publiciteit via perscontacten (direct of via een persbericht), opiniestukken, ingezonden brieven, de website en sociale media als Facebook, Instagram en Twitter. Tevens zet zij het blad *Dierenhulp*, het digitale Sophi@-Nieuws en de online Sophia DierenSpreekuren in voor haar voorlichtende doelstellingen. Journalistieke aandacht in de geschreven pers, op televisie, de radio en het internet is het meest efficiënte middel om informatie te verspreiden en het publieke debat te stimuleren. Met het opzetten van betaalde publiciteit is de Sophia-Vereeniging terughoudend. Adverteren is duur en de effectiviteit van een advertentie, commercial of banner is beperkt.

Het effect van de voorlichtende middelen die de Sophia-Vereeniging inzet, is niet altijd uit te drukken in cijfers. De organisatie beschikt niet over voldoende capaciteit en budget om grootschalige onderzoeken uit te zetten naar bijvoorbeeld een attitudeverandering bij huisdiereigenaren. Wel meetbaar is het bereik: de mediacontacten over de activiteiten van de Sophia-Vereeniging genereerden het afgelopen jaar ongekend veel publiciteit, met een bereik van ruim 23,5 miljoen, exclusief radio- en televisie-optredens.

De voorlichting die via de eigen website werd gegeven, bereikte meer dan een half miljoen bezoekers en ruim 51.000 mensen ontvingen maandelijks het Sophi@-Nieuws. Ook was de vereniging zeer actief op de sociale media om haar achterban van informatie te voorzien, bij campagnes te betrekken en in aantal te vergroten. Dit is mede van groot belang omdat sociale media – door hun interactieve karakter – maatschappelijke trends weergeven en daarmee een graadmeter vormen voor het succes van de voorlichtende activiteiten van de Sophia-Vereeniging. De berichten die zij het afgelopen jaar stuurde, hadden binnen de sociale netwerken een bereik van bijna 2 miljoen.

Wetgeving en politieke lobby

Net als in voorgaande jaren, zette de Sophia-Vereeniging zich in 2016 in voor adequate dierenbeschermingswetten en een strenge controle daarop. Sinds de inwerkingtreding van de Wet Dieren in 2013 is het dierenwelzijnsbeleid in Nederland gericht op minder wettelijke regels. Daardoor ligt de verantwoordelijkheid voor dierenwelzijn voor een groot deel bij de sector zelf, terwijl daar de economische belangen vaak prevaleren boven de belangen van de dieren.

De Sophia-Vereeniging zet zich in om het tij te keren door beleidsmakers te informeren, vergaderingen van Kamercommissies bij te wonen en bewindslieden aan te schrijven. Als kleine organisatie kan de vereniging effectieve lobby voeren door – in voorbereiding op een debat of overleg – heel gericht informatie te verstrekken aan Tweede Kamerleden. Dat leidt ertoe dat de informatie van de Sophia-Vereeniging door verschillende Kamerfracties wordt ingebracht tijdens het debat, waarmee de kans vergroot wordt dat haar standpunten worden overgenomen door het betreffende ministerie. Daarnaast dragen publiekscampagnes en het publiceren van

opiniestukken in de landelijke dagbladen bij aan het vergroten van het politieke draagvlak voor de standpunten van de organisatie.

Tevens participeert de Sophia-Vereeniging actief in de Dierencoalitie, samen met 15 andere dierenwelzijnsorganisaties. De Dierencoalitie verbetert de afstemming tussen dierenbeschermingsorganisaties, zoekt overlap in standpunten en stimuleert samenwerking. De activiteiten van dit samenwerkingsverband betreffen voornamelijk politieke lobby, maar ook het mobiliseren van de publieke opinie behoort tot de mogelijkheden. In 2016 werden voorbereidingen getroffen voor de verkiezingen voor de Tweede Kamer in maart 2017, waarbij het publiek via de online Dierenkieswijzer gestimuleerd wordt een diervriendelijke keuze te maken.

Strategie

Met voorlichting en politieke lobby richt de Sophia-Vereeniging zich op de aanpak van de Vijf O's: onwetendheid, onnadenkendheid, onvermogen, onverschilligheid en onwil, die ten grondslag liggen aan het slechte welzijn en de slechte gezondheid van veel huisdieren. 'Natuurlijk gedrag' en 'Aanschaf' zijn de overkoepelende thema's waarbinnen de activiteiten van de vereniging verankerd zijn.

Missie

De uiteindelijke doelstelling van de Sophia-Vereeniging is een samenleving waarin huisdieren naar hun eigen aard met mensen kunnen leven. Daartoe maakt de vereniging mensen bewust van de natuurlijke behoeftes van dieren en verdedigt zij hun eigen waarde, die los staat van de waarde die ze hebben voor de mens. Alleen wanneer daar rekening mee gehouden wordt bij het aanschaffen, houden, fokken en verhandelen van huisdieren, kan hen een goed welzijn geboden worden.

3. Thema A: Natuurlijk gedrag

In Nederland worden ongeveer 33 miljoen dieren als huisdier gehouden: honden (1,5 miljoen), katten (2,6 miljoen), konijnen (1,2 miljoen), knaagdieren (0,5 miljoen), paarden (450.000), vogels (8,9 miljoen) en vissen (18 miljoen). Daarnaast worden ook zo'n 5 miljoen reptielen, amfibieën en exoten gehouden, die daarvoor niet geschikt zijn. Het is onmogelijk om de huisvesting en verzorging van deze wilde dieren geheel af te stemmen op hun natuurlijke behoeftes. Hierdoor kunnen zij hun soortspecifieke gedragsrepertoire niet uitvoeren, met welzijnsproblemen tot gevolg. Voor vogels geldt hetzelfde: uitgaande van hun vliegbehoefte is zelfs een voliëre een te beperkte omgeving.

Voor de meeste dieren die in of rondom huis gehouden kunnen worden, geldt dat het soorten zijn die van nature in sociale verbanden leven en zich hebben weten aan te passen aan de leefwijze van mensen. Dit is nu juist wat bijvoorbeeld honden, katten en sommige knaagdierensoorten geschikt maakt als huisdier. Toch worden ook deze dieren vaak geremd in hun normale, natuurlijke gedrag. Een gebrek aan sociaal contact met soortgenoten kan leiden tot stress, gedragsproblemen en een vroegtijdige dood. Ook voldoet de leefomgeving vaak niet aan de behoeftes en hebben eigenaren te weinig kennis over hun dier om de juiste voorzieningen te kunnen bieden. Daarnaast weten veel mensen niet hoe ze het gedrag van een huisdier moeten interpreteren, waardoor een goede omgang met de dieren wordt belemmerd, gevaarlijke situaties kunnen ontstaan en alarmerend gedrag niet als zodanig wordt herkend.

Om mensen te helpen beter voor hun dier te zorgen, geeft de Sophia-Vereeniging voorlichting over de natuurlijke behoeftes van de meest gehouden huisdieren. Dieren begrijpen is dieren beschermen: met meer kennis over wat een dier nodig heeft en hoe het zich van nature gedraagt, zal de omgang substantieel verbeteren en daarmee het dierenwelzijn. Met politieke lobby komt de vereniging op voor de belangen van huisdieren, ook als die niet overeenkomen met het belang van de eigenaar. Dit geldt met name voor rasdieren, die door hun (extreme) uiterlijk beperkt worden in hun natuurlijke gedrag. Ook de dieren die niet geschikt zijn om als huisdier gehouden te worden, kunnen via deze weg rekenen op hulp.

3.1 Eenzaamheid

De meeste huisdieren zijn van nature groepsdieren, voor wie alleen voedsel en huisvesting onvoldoende zijn om een gezonde leefomgeving te creëren. Individueel houden en te weinig kwalitatieve aandacht veroorzaken ongerief, met name bij diersoorten die oorspronkelijk in groepen leven als bescherming tegen roofdieren. Zij voelen zich onveilig en door een gebrek aan sociale prikkels ervaren ze verveling. Contact met soortgenoten is wat deze dieren nodig hebben. Andersom kan het geforceerd bij elkaar zetten van solitair ingestelde dieren ook tot stress leiden. Hoe de problemen zich uiten, verschilt sterk per diersoort.

Sociale verwaarlozing

Sociale verwaarlozing blijft gemakkelijk onopgemerkt. Enerzijds doordat het binnenshuis plaatsvindt, anderzijds omdat het niet erg zichtbaar hoeft te zijn. Een cavia in zijn eentje in een ruim, schoon verblijf met allerlei soorten voer en speeltjes geeft niet direct de indruk veel

te missen, terwijl het dier ernstig in zijn welzijn wordt aangetast. Het probleem wordt door de Sophia-Vereeniging aangepakt met voorlichting: door (potentiële) huisdiereigenaren te informeren over de sociale behoeftes van huisdieren, vindt bewustwording plaats en zullen meer mensen hier rekening mee houden bij de aanschaf en verzorging van huisdieren.

Eenzaamheid		Acties 2016
1. Activiteiten	Publiekscampagnes	Huisdiereigenaren werden via de sociale media gestimuleerd om de Sophia HuisdierenEnquête in te vullen, met als doel meer inzicht te krijgen en een (bescheiden) nulmeting te doen van de sociale huisvestingssituatie van huisdieren in Nederland. Daarnaast werd een onderzoek uitgezet bij Hogeschool Van Hall Larenstein gericht op verbetering van de sociale huisvesting van vogels en konijnen. De resultaten van dit onderzoek bleken echter niet geschikt om een campagne op te baseren
	Voorlichting via media	Persberichten over de Sophia HuisdierenEnquête zijn uitgesteld naar 2017, zodat er meer deelnemers geworven kunnen worden
	Voorlichting via sociale media	Er werden 17 berichten geplaatst over sociale behoeftes van huisdieren en de Sophia HuisdierenEnquête
		Door In60seconds.nl werd een animatie ontwikkeld die via de sociale media (en de website) verspreid kan worden
	Voorlichting via website	Informatie over sociale behoeftes wordt doorlopend geactualiseerd
	Voorlichting via Sophia DierenSpreekuren	Doorlopend worden vragen beantwoord over de sociale behoeftes van huisdieren door de gedragsdeskundigen van de Sophia DierenSpreekuren
	Voorlichting via Sophia HuisdierenKwartet	Tijdens de feestdagen werd het Sophia HuisdierenKwartet gepromoot, dat kinderen leert rekening te houden met de sociale behoeftes van huisdieren
2. Outputs (resultaten 2016)	(Potentiële) huisdiereigenaren ontvingen 607.582 keer informatie over de sociale behoeftes van huisdieren via artikelen in <i>Telegraaf Weekend</i> en <i>Dierenpraktijken</i> . Via de sociale media werden 125.876 mensen bereikt	
	De Sophia HuisdierenEnquête werd 2.914 keer ingevuld	
	Er werden 227 Sophia HuisdierenKwartetten verstuurd	
3. Outcomes (beoogde effecten van resultaten)	(Potentiële) huisdiereigenaren zijn zich meer bewust van de sociale behoeftes van huisdieren	
4. Impact (beoogde langetermijneffect)	Meer huisdieren worden in hun sociale behoeftes voorzien	

3.2 Sophia SnuffelCollege

De lichaamstaal van honden wordt vaak verkeerd begrepen. Dat kan gevaarlijke situaties veroorzaken: in Nederland vinden jaarlijks 150.000 bijtincidenten plaats, vooral bij jonge kinderen. Uit internationaal onderzoek is gebleken dat de kans op een hondenbeet met 86% afneemt als kinderen het gedrag van honden juist interpreteren en hun eigen handelen erop aanpassen. Bovendien: kennis van de hondentaal vermindert angst voor honden en het vergroot de kans op een respectvolle omgang met dieren.

Betere omgang met honden

Wie op jonge leeftijd leert dieren te erkennen als wezens met een intrinsieke waarde, zal ook op latere leeftijd beter met dieren omgaan. Met dat uitgangspunt bezoeken de vrijwilligers van het Sophia SnuffelCollege de laagste groepen van de basisschool, samen met een hond die is getoetst op geschiktheid om voor de klas te staan. Tijdens de drie SnuffelColleges leren de kinderen hoe het gedrag en de lichaamstaal van een hond geïnterpreteerd moeten worden. Daarna ontvangen zij een SnuffelDiploma en een werkboekje met informatie voor hun ouders. Het Sophia SnuffelCollege kan elk jaar rekenen op veel media-aandacht, zodat de voorlichting verder reikt dan het klaslokaal. Op SophiaSnuffelCollege.nl kan bovendien het Sophia SnuffelSpel gespeeld worden, waarbij kinderen thuis kunnen oefenen in het veilig omgaan met honden.

Sophia SnuffelCollege		Acties 2016
1. Activiteiten	Voorlichting aan kinderen op basisscholen	Om genoeg scholenbezoeken en spreiding te kunnen garanderen, moeten er op continue basis nieuwe vrijwilligers met honden geworven, getest en opgeleid worden. Tijdens 6 testdagen werden er in totaal 26 honden getest waarvan er 11 zijn geslaagd. Voor hun eigenaren werden twee workshops Lesgeven georganiseerd, waarna zij aan de slag zijn gegaan als SnuffelVrijwilliger
		De Sophia SnuffelColleges vonden plaats in 173 klassen op 84 scholen
		In januari vond de jaarlijkse bijscholingsdag plaats, waarmee het kennisniveau van de vrijwilligers op peil wordt gehouden
		Om de SnuffelVrijwilligers te binden en te enthousiasmeren werd in juni een vrijwilligersdag georganiseerd op het strand van Noordwijk. Tevens ontvangen de vrijwilligers het online Sophia SnuffelNieuws, alle persoonlijke publicaties en worden zij gestimuleerd actief deel te nemen aan de Facebook-groep van het Sophia SnuffelCollege

	Voorlichting via media	Er werden 69 persberichten verstuurd naar lokale media over de plaatselijke Sophia SnuffelColleges
	Voorlichting via sociale media	Een nieuwe Facebookpagina werd gemaakt voor het Sophia SnuffelCollege en op de pagina van de Sophia-Vereeniging werden 18 berichten geplaatst over de Sophia SnuffelColleges en een veilige en respectvolle omgang met honden
	Voorlichting via Sophia SnuffelSpel	Het Sophia SnuffelSpel werd gepromoot met een Facebookadvertentie en een oproep op sociale media om het spel te spelen op SophiaSnuffel-College.nl
2. Outputs (resultaten 2016)	4.176 kinderen kregen les over een verantwoorde omgang met honden	
	Met 104 publicaties ontvingen 4.037.219 Nederlanders informatie over een goede omgang met honden. Via de sociale media werden nog eens 94.594 mensen bereikt	
	1.517 kinderen speelden het Sophia SnuffelSpel	
3. Outcomes (beoogde effecten van resultaten)	5.393 kinderen leerden hoe ze verantwoord met honden omgaan	
	Meer mensen weten hoe ze goed met honden moeten omgaan	
4. Impact (beoogde langetermijneffect)	Betere omgang met honden en andere huisdieren	

3.3 Rasdieren

In 2009 startte de Sophia-Vereeniging met politieke lobby om de problemen bij het fokken van rashonden aan de kaak te stellen. Extreme uiterlijke kenmerken veroorzaken veel leed en beperken dieren in hun natuurlijke gedrag: problemen met ademen, eten en drinken door een te korte snuit, problemen bij de voortplanting door een te gedrongen bouw, problemen met voortbewegen door te korte pootjes of een te lange rug. Ook is er vaak sprake van inteelt, met erfelijke afwijkingen zoals kanker en doofheid tot gevolg.

Onderzoek naar schadelijke raskenmerken

De Sophia-Vereeniging zet zich in voor duidelijke overheidsregels voor het fokken met honden. Die moeten ten grondslag liggen aan een verantwoord fokbeleid dat niet het uiterlijk, maar het welzijn van de dieren centraal stelt. In 2012 wierp haar strijd eindelijk vruchten af: sindsdien worden jaarlijks minimaal twee honden- en kattenrassen onderzocht op veel voorkomende schadelijke raskenmerken en erfelijke gebreken. Daarnaast bekende de Raad van Beheer op Kynologisch Gebied in Nederland publiekelijk schuld aan het ontspoorde fokbeleid. Diezelfde Raad van Beheer stelde vervolgens het Fairfokplan op, dat door het ministerie van Economische Zaken wordt gepresenteerd als een leidraad voor hondenfokkers om tot gezondere dieren te komen. De Sophia-Vereeniging vindt dat het Fairfokplan moet worden aangescherpt en dat de overheid beschermende maatregelen zou moeten verplichten aan alle

fokkers, in plaats van ze over te laten aan (een beperkt deel van) de sector. Verschillende politieke partijen hebben dit standpunt van de Sophia-Vereeniging inmiddels overgenomen.

Publiekscampagne

Om ook maatschappelijk draagvlak te creëren voor het onderwerp (en daarmee de politieke lobby te ondersteunen), voert de vereniging sinds 2010 jaarlijks een publiekscampagne rondom de Amsterdam Winner Show. De organisatie van deze show is sinds 2016 geheel in handen van de Raad van Beheer. Dergelijke rashondentoonstellingen stimuleren de extreme focus op het uiterlijk en gaan volledig voorbij aan het feit dat dieren daar ernstig onder lijden. Met de publiekscampagne worden hondenliefhebbers opgeroepen om hun stem te laten horen, bijvoorbeeld door een brandbrief te ondertekenen of deel te nemen aan een enquête. Naar aanleiding van de campagne ‘Wie is de Winner?’ werd in 2014 in het Besluit gezelschapsdieren opgenomen dat fokkers erfelijke afwijkingen en schadelijke uiterlijke kenmerken voor zover mogelijk moeten voorkomen.

Attitudeverandering

De Sophia-Vereeniging wordt op politiek niveau inmiddels erkend als serieuze gesprekspartner en ook in de media wordt de vereniging als vanzelfsprekend genoemd wanneer het gaat om de rashondenproblematiek. Deze verworven status wordt aangewend om ook de welzijnsproblemen van andere rasdieren (katten, vogels, vissen, konijnen, knaagdieren) voor het voetlicht te brengen bij politiek, media en huisdierbezitters. Daarbij streeft zij naar betere wetgeving en naar een attitudeverandering bij (potentiële) eigenaren, waarbij de nadruk niet meer ligt op het uiterlijk, maar op de gezondheid van de dieren.

Rasdieren		Acties 2016
1. Activiteiten	Publiekscampagnes	In december werd de Sophia RashondenEnquête gelanceerd, om de kennis over de rashondenproblematiek in kaart te brengen. Tevens werden mensen opgeroepen hun ervaringen te delen
	Contact beleidsmakers (politici, ambtenaren, Raad van Beheer)	Met de fractie van de Partij voor de Dieren was er contact over aanscherping van het Fairfokplan. Tevens werd een brief gestuurd aan staatssecretaris Van Dam met het verzoek zelf maatregelen te nemen, in plaats van deze over te laten aan de Raad van Beheer (organisator Winner én ontwerper Fairfokplan)
	Druk op politiek Den Haag uitoefenen via	Met de Partij voor de Dieren werd geproken over de wens voor een verbod op inteelt en op het hanteren van rasstandaarden die een ziekmakend uiterlijk voorschrijven In <i>De Telegraaf</i> werd een ingezonden brief over klonen geplaatst

	media	Er werd een persbericht verstuurd over de brief aan Van Dam
	Voorlichting via media	De problemen bij raskatten kwamen aan bod in een artikel in <i>NRC Next</i> en op Nrc.nl
	Voorlichting via sociale media	Er werden 3 berichten geplaatst over de Sophia RashondenEnquête
		Er werden 8 berichten geplaatst over de problematiek (ook andere diersoorten dan honden)
		Door In60seconds.nl werd een animatie ontwikkeld die via de sociale media (en de website) verspreid kan worden
	Voorlichting via website	Informatie over rasdierenproblematiek op de website wordt doorlopend geactualiseerd
		Publicatie van het onderzoek van Wageningen University & Research naar de beweegredenen van mensen om een hond aan te schaffen waarvan men weet dat hij last heeft van zijn uiterlijk
2. Outputs (resultaten 2016)	De rasdierenproblematiek stond op de agenda voor het Algemeen Overleg op 2 november 2016, maar het onderwerp werd niet besproken. Naar aanleiding van de brief aan staatssecretaris Van Dam is de Sophia-Vereeniging op gesprek uitgenodigd door het ministerie van Economische Zaken in 2017. Tevens heeft de vaste Kamercommissie voor Economische Zaken toegezegd de brief te agenderen tijdens het eerstvolgende Algemeen Overleg Dierenwelzijn	
	Via publicaties in <i>De Telegraaf</i> , <i>Het Parool</i> en <i>NRC</i> zijn 1.379.403 mensen bereikt met informatie over de rasdierenproblematiek. Via de sociale media werden 148.707 mensen bereikt	
	De Sophia RashondenEnquête werd in december 3.128 keer ingevuld (loopt door in 2017)	
3. Outcomes (beoogde effecten van resultaten)	Binnen 4 jaar wettelijke maatregelen tegen het fokken van dieren met een ziekmakend uiterlijk (i.p.v. maatregelen door de sector)	
	Potentiële huisdiereigenaren hebben meer aandacht voor de gezondheid bij de aanschaf van huisdieren	
4. Impact (beoogde langetermijneffect)	Er worden geen huisdieren meer gefokt en aangeschaft met een ziekmakend uiterlijk	

3.4 Positieflijst

Veel dieren die in Nederland als huisdier gehouden worden, lijden ernstig omdat op geen enkele manier tegemoet gekomen kan worden aan hun natuurlijke behoeftes. In 2014 is met medewerking van de Sophia-Vereeniging in Nederland een zogenaamde 'positieflijst' tot

stand gekomen, die sinds 1 februari 2015 van kracht is: een door de overheid vastgestelde lijst van dieren die geschikt worden geacht om als huisdier gehouden te worden. Met zoogdiersoorten die niet op deze lijst genoemd worden, mag niet worden gefokt. Uiteindelijk mogen deze dieren ook niet meer gehouden en verhandeld worden.

Geschikt of ongeschikt

Hoewel de positieflijst Zoogdieren al sinds februari 2015 van kracht is, verloopt de inwerkingtreding moeizaam en bestaat er veel onduidelijkheid over welke dieren op deze lijst vermeld gaan worden, welke dieren onder voorwaarden gehouden mogen worden en welke dieren verboden zijn. Meermaals verzocht de Sophia-Vereeniging de vaste Kamercommissie voor Economische Zaken om er bij de staatssecretaris op aan te dringen de positieflijst snel te completeren met enkel dieren die gedomesticeerd zijn, met mensen kunnen leven en hun natuurlijke gedrag kunnen vertonen. Wanneer deze is afgerond, zal worden gestart met de positieflijst Vogels en reptielen.

Tegenstrijdige belangen

Bij de invulling van de positieflijsten zijn verschillende partijen betrokken, met verschillende, soms tegenstrijdige belangen. Daardoor zullen er ook dieren op de positieflijst komen die daar niet thuishoren omdat zij van nature in volstrekt andere omstandigheden leven dan de Nederlandse. De Sophia-Vereeniging geeft deze dieren een stem, onder meer in een adviserende werkgroep van het ministerie van Economische Zaken. Onderwerpen die aan bod komen zijn de invoering, de externe communicatie, de overgangstermijn en de handhaving. Tevens wordt het politieke netwerk van de vereniging en van de Dierencoalitie ingezet om te komen tot een positieflijst die zo adequaat mogelijk weergeeft welke dieren als huisdier gehouden zouden mogen worden.

Positieflijst		Acties 2016
1. Activiteiten	Deelname aan werkgroepen van het ministerie van Economische Zaken	De Sophia-Vereeniging neemt deel aan de werkgroep Zoogdieren inz. invoering, externe communicatie, overgangstermijn en handhaving. In 2016 heeft er geen overleg plaatsgevonden
		De werkgroep Vogels en reptielen zal pas actief worden nadat de positieflijst Zoogdieren is afgerond
	Contact beleidsmakers (politici en ambtenaren)	In verband met spanningen tussen betrokken partijen en het risico op afschaffing van de positieflijst, besloot de Sophia-Vereeniging zich niet actief uit te laten over de te ruime invulling van de positieflijst Zoogdieren en de verdragen omtrent de positieflijst Vogels en reptielen
	Druk op politiek Den Haag uitoefenen via media	Media niet actief opgezocht vanwege gevoeligheden in het veld

	Voorlichting via sociale media	Er werden 4 berichten geplaatst over het belang van positieflijsten
	Voorlichting via website	Informatie over positieflijsten op de website wordt doorlopend geactualiseerd
2. Outputs (resultaten 2016)	Staatssecretaris Van Dam heeft laten weten dat hij de Zoogdierenlijst begin 2017 wil completeren. Besloten is de druk niet op te voeren tot na de verkiezingen in maart 2017	
	Via de sociale media en een publicatie in <i>Dierenpraktijken</i> werden 38.593 mensen bereikt met informatie over de noodzaak van positieflijsten ten gunste van het dierenwelzijn	
3. Outcomes (beoogde effecten van resultaten)	In 2020 positieflijsten Zoogdieren en Vogels en reptielen met alleen dieren die naar hun aard met mensen gehouden kunnen worden	
4. Impact (beoogde langetermijneffect)	Er worden geen dieren meer als huisdier gehouden die daarvoor niet geschikt zijn	

3.5 Voorlichting via website, Sophia DierenSpreekuren en sociale media

Aanvullend op voorlichting over de activiteiten via de media geeft de Sophia-Vereeniging voorlichting over het natuurlijke gedrag van huisdieren via haar website. Onder meer bij de online Sophia DierenSpreekuren, waar huisdierenbezitters jaarlijks zo'n 1.000 vragen stellen over de verzorging en huisvesting van honden, katten, konijnen en knaagdieren. De website wordt op continue basis geoptimaliseerd en aangepast aan de eisen van zoekmachinemarketing. De voorlichtende pagina's worden met name veel bezocht via advertenties op de zoekmachine Google.nl. De toegewezen Google Grant van \$ 40.000,- per maand aan gratis online advertenties komt daardoor geheel ten goede aan de voorlichtende doelstelling van de organisatie. Opgemerkt moet worden dat de advertentietarieven op Google.nl zijn verdubbeld, waardoor er minder geadverteerd kan worden dan in voorgaande jaren.

Ook via de sociale media bereikt de Sophia-Vereeniging dagelijks duizenden belangstellenden. Dit gebeurt door middel van berichten, forumdiscussies, enquêtes en blogs, waarbij de organisatie haar belangrijkste boodschappen uitdraagt. Als beheerder van verschillende sociale netwerkgroepen op Facebook, Twitter, Instagram en LinkedIn heeft de vereniging een groot bereik om haar communicatiedoelstellingen te verwezenlijken op het gebied van voorlichting en participatie bij campagnes. Dat geldt met name voor Facebook, omdat hier het bereik van en interactie met de doelgroep het grootst is.

Voorlichting Natuurlijk gedrag		Acties 2016
1. Activiteiten	Voorlichting via media	Naast publiciteit over de campagnes en activiteiten waren er een televisie-item en publicaties over anti-blaftanden en diverse publicaties (inclusief radio en televisie) over vechthonden en de impact van vuurwerk op huisdieren
	Voorlichting via sociale	Op continue basis wordt onderzocht hoe

	media	en welke voorlichtingskanalen het beste ingezet kunnen worden
		Er werden 2 advertenties op Facebook geplaatst om mensen te motiveren om de Sophia-Vereeniging te volgen
		Er werden 24 berichten geplaatst over het natuurlijke gedrag van huisdieren. Ook werden er 6 berichten geplaatst over de Sophia NoodSticker en 2 over het handboek Sophia DierenEHBO
	Voorlichting via website	Doorlopend worden de bezoekersgegevens van de website geanalyseerd, zodat de informatie kan worden toegespitst op de behoeftes
		Om de impact van de activiteiten duidelijker te tonen, interactie met de bezoeker te stimuleren en online ledenwerving eenvoudiger te maken, werd in 2016 gestart met de voorbereidingen voor de lancering van een nieuwe website in 2017, die gebruiksvriendelijker, overzichtelijker en ook geschikt is voor mobiele apparaten zoals smartphones en tablets
		Informatie over natuurlijk gedrag wordt doorlopend geactualiseerd
	Voorlichting via Sophia DierenSpreekuren	Doorlopend worden vragen beantwoord over het natuurlijke gedrag van huisdieren door de gedragsdeskundigen van de Sophia DierenSpreekuren
2. Outputs (resultaten 2016)	Met de niet-campagnematige publicaties over het natuurlijke gedrag van huisdieren werden 3.183.507 mensen bereikt. De berichten op de sociale media over deze onderwerpen bereikten 384.671 mensen	
	Het aantal volgers op sociale media nam toe van 15.005 naar 19.853. Doordat zij de berichten van de Sophia-Vereeniging deelden, werden deze in totaal 1.909.378 keer gelezen	
	De website Sophia-Vereeniging.nl trok ca. 400.000 meetbare bezoeken. Bezoeken van mensen die geen cookies accepteren, kunnen niet gemeten worden. Het werkelijke aantal bezoeken ligt dus hoger	
	726 mensen ontvingen advies/informatie over het natuurlijke gedrag en/of een verantwoorde aanschaf van huisdieren via de Sophia DierenSpreekuren	
3. Outcomes (beoogde effecten van resultaten)	Huisdiereigenaren houden meer rekening met het natuurlijke gedrag van hun dieren	
4. Impact (beoogde langetermijneffect)	Minder huisdierenleed als gevolg van een gebrek aan kennis over het natuurlijke gedrag van dieren	

4. Thema B: Aanschaf

Dikwijls ontstaan problemen doordat huisdieren ondoordacht en om de verkeerde redenen worden aangeschaft. Dit wordt gestimuleerd door de verkoop via het internet, dierenwinkels en tuincentra, die impulsaankopen aanmoedigen. Het gevolg is dat men te laat beseft dat het verantwoord houden van huisdieren veel tijd, geld, ruimte en energie kost. Talloze dieren krijgen daardoor te weinig aandacht of ze worden niet goed verzorgd, waardoor hun welzijn wordt aangetast. Andere huisdieren belanden in het asiel, een opvang, op straat of op een advertentiewebsite. Ondertussen worden er talloze jonge dieren geboren bij fokkers en bij mensen thuis, met een enorm huisdierenoverschot tot gevolg.

Een ander probleem dat speelt bij de aanschaf van huisdieren, is de malafide dierenhandel. Veel dieren die op het internet en in winkels worden aangeboden, zijn veel te vroeg uit het nest gehaald, niet gesocialiseerd (met gedragsproblemen tot gevolg), ze hebben erfelijke gebreken of ze zijn zo ziek dat ze al snel overlijden. Bovendien worden gezonde dieren gedood, enkel omdat ze geen perfect uiterlijk hebben en minder goed verkopen.

De Sophia-Vereeniging informeert potentiële huisdiereigenaren over wat het houden van een huisdier inhoudt, via de website, de sociale media en de Sophia DierenSpreekuren. Daarbij adviseert zij om naar een opvang of asiel te gaan en geen dieren aan te schaffen via het internet, dierenwinkels en tuincentra. Met politieke lobby streeft zij naar strenge regelgeving voor de handel in dieren. Daarnaast voert zij campagne om het huisdierenoverschot terug te brengen en de huisdierenfokkerij aan banden te leggen.

4.1 Huisdierenoverschot

In Nederland leven veel meer huisdieren dan dat er mensen zijn die voor een dier willen zorgen. Desondanks worden er jaarlijks honderdduizenden dieren geboren, bij fokkers en ook bij particulieren thuis. Dit leidt tot een groot aantal huisdieren dat in een asiel of opvang verblijft, op advertentiewebsites wordt aangeboden of een zwervend bestaan leidt. Bovendien stimuleert het wanpraktijken bij fokkers, die enkel de dieren laten leven die goed verkocht worden.

Aanpak

Om het probleem van het huisdierenoverschot aan te pakken, is het nodig dat:

- Het fokken van huisdieren aan banden wordt gelegd, door middel van regelgeving omtrent geboortebeperking;
- Huisdiereigenaren zich bewust zijn van het probleem en hun eigen verantwoordelijkheid nemen, bijvoorbeeld door hun huisdier te castreren en geen nestjes te nemen;
- Impulsaankopen worden voorkomen, door mensen voor te lichten over een verantwoorde aanschaf van dieren en de internethandel in dieren en de verkoop ervan via tuincentra en dierenwinkels te verbieden;
- Potentiële huisdiereigenaren worden gestimuleerd om een dier aan te schaffen bij een asiel of opvang.

Marktplaatscampagne

Via publiekscampagnes, de (sociale) media, de website en de Sophia DierenSpreekuren geeft de Sophia-Vereeniging voorlichting over de noodzaak van geboortebeperving en de aanschaf van huisdieren bij opvangcentra. Om impulsaankopen te voorkomen, vond er de afgelopen drie jaar een grootschalige advertentiecampagne plaats op Marktplaats.nl. Daarbij verscheen bij elke advertentie waarin een kat wordt aangeboden informatie over de hoeveelheid tijd, geld, aandacht en ruimte die een kat kost. Tot op heden werden deze advertenties ruim 23 miljoen keer vertoond. De Marktplaatscampagne droeg er onder meer aan bij dat de Sophia-Vereeniging tweemaal werd uitgenodigd op het ministerie van Economische Zaken om de aanpak van impulsaankopen te bespreken.

Huisdierenoverschot		Acties 2016
1. Activiteiten	Publiekscampagnes	In mei werd de campagne ‘Stop de huisdierenhandel’ gelanceerd, met als doel een verbod op de verkoop van huisdieren in dierenwinkels, tuincentra en via het internet. Daarmee worden impulsaankopen tegengegaan en kunnen malafide fokpraktijken worden aangepakt. Mensen die deze campagne willen steunen, kunnen een petitie ondertekenen en een e-mail sturen naar een dierenwinkel of tuincentrum of naar Marktplaats.nl, met het verzoek te stoppen met de verkoop van dieren
	Contact beleidsmakers (politici en ambtenaren)	Samen met de Dierencoalitie werd een brief over verplichte castratie van katten naar de Tweede Kamer gestuurd met het oog op het Algemeen Overleg Dierenwelzijn op 2 november 2016. In 2017 zal de petitie worden aangeboden aan de staatssecretaris van Economische Zaken
	Druk op politiek Den Haag uitoefenen via media	In <i>de Volkskrant</i> werd een ingezonden brief geplaatst n.a.v. van een artikel over gedumpte dieren bij kinderboerderijen Er werd een persbericht gestuurd over ‘Stop de huisdierenhandel’ en er werd contact opgenomen met een journalist van <i>Metro</i> om aandacht te vragen voor de problematiek
	Voorlichting via media	Naar aanleiding van het artikel dat de <i>Metro</i> -journalist schreef, werd de Sophia-Vereeniging door talloze media benaderd. Daarnaast werd er een persbericht gestuurd met betrekking tot de campagne

	Voorlichting via sociale media	Er werden 48 berichten geplaatst over ‘Stop de Dierenhandel’, de problematiek rondom het huisdierenoverschot en het belang van een beperking van de voortplanting van huisdieren
	Voorlichting via website	De informatie over het huisdierenoverschot op de website wordt doorlopend geactualiseerd
	Voorlichting via Sophia DierenSpreekuren	Doorlopend worden vragen over een verantwoorde aanschaf beantwoord door de gedragsdeskundigen van de Sophia DierenSpreekuren, waarbij zij mensen stimuleren niet over een nacht ijs te gaan, huisdieren te castreren en dieren aan te schaffen bij een opvang
	Voorlichting via Marktplaats.nl	Dankzij donaties van leden konden er tot juni banners en advertenties worden geplaatst op Marktplaats.nl over een verantwoorde aanschaf van katten
2. Outputs (resultaten 2016)	De petitie voor een verbod op de huisdierenhandel werd in 2016 9.028 keer ondertekend. De e-mail aan dierenwinkels, tuincentra en Marktplaats.nl is 540 keer verstuurd	
	Het pleidooi van de Sophia-Vereeniging voor strenge regelgeving omtrent het chippen en castreren van katten werd in 2016 ondersteund door de Raad voor Dierenaangelegenheden (RDA). Desondanks liet de staatssecretaris tijdens het Algemeen Overleg op 2 november 2016 weten niet voornemens te zijn om de aanbeveling van de RDA om te zetten in beleid. Ook achtte hij de verkoop van dieren via het internet ‘niet per se onwenselijk’ want: ‘mensen moeten toch ergens hun nestje kunnen aanbieden’	
	10.199.858 mensen ontvingen via de geschreven media, waaronder <i>de Volkskrant</i> , <i>NRC</i> , <i>Metro</i> , <i>LINDA</i> . en <i>De Telegraaf</i> , informatie over een verantwoorde aanschaf van huisdieren (overwegingen met betrekking tot verantwoordelijkheden en consequenties, plaats van aanschaf) en het belang van een verbod op de verkoop van dieren via dierenwinkels, tuincentra en het internet. Tevens waren er 8 radio- en televisieoptredens. Via de sociale media werden 667.236 mensen bereikt	
	De voorlichtende banners en advertenties op Marktplaats.nl werden in 2016 4.539.931 keer vertoond	
3. Outcomes (beoogde effecten van resultaten)	Verbod op de verkoop van dieren via dierenwinkels, tuincentra en het internet binnen 4 jaar	
	Beter geïnformeerde, weloverwogen aanschaf van huisdieren door potentiële huisdiereigenaren	
	Meer aanschaf van huisdieren in asielen	
	Minder nestjes en meer castratie van huisdieren bij particulieren	
	Wettelijke regelgeving omtrent geboortebeperving binnen 4 jaar	
4. Impact (beoogde langetermijneffect)	Minder huisdieren op straat en in asielen	

4.2 Doden van huisdieren

Wie een huisdier aan wil schaffen, heeft een enorme keuze doordat het aanbod veel groter is dan de vraag. Fokkers is er dan ook veel aan gelegen om zo veel mogelijk dieren aan te bieden die aan de vraag voldoen. Er zullen echter ook dieren geboren worden met een minder populair uiterlijk. Die dieren zijn kerngezond, maar kunnen moeilijker verkocht worden. Ze worden dan vaak door de fokkers zelf gedood, omdat hun hokruimte en voeding liever besteed worden aan dieren die geld opleveren.

Strafbaar

In 2009 berichtte de Sophia-Vereeniging dat er in Nederland geen wet is die het doden van huisdieren door particulieren (en dus ook fokkers) verbiedt. Dat veroorzaakte ophef en verontwaardiging: veel media besteedden aandacht aan de zaak. Na een intensief lobbytraject lukte het de Sophia-Vereeniging in 2012 om ook staatssecretaris Bleker te overtuigen van de noodzaak om het gat in de Nederlandse wet te repareren. Sinds 1 juli 2014 is het strafbaar om zelf een hond of een kat te doden: alleen de dierenarts mag honden en katten euthanaseren als dat medisch noodzakelijk is.

Gelijke regels voor alle huisdieren

De Sophia-Vereeniging is blij met dit resultaat, maar dringt erop aan dat in de Wet Dieren gelijke regels voor alle huisdieren worden opgenomen. Alleen dan kunnen ook degenen die kerngezonde vogels, vissen, konijnen en knaagdieren doden worden aangepakt. In 2015 stuurde zij daartoe een brandbrief naar staatssecretaris Dijkzwa van Economische Zaken, die werd ondertekend door 10.000 dierenliefhebbers. De petitie kon rekenen op veel media-aandacht in landelijke dagbladen, op de radio en online.

Doden van huisdieren		Acties 2016
1. Activiteiten	Publiekscampagnes	Dit onderwerp werd meegenomen in de campagne 'Stop de huisdierenhandel'
	Contact beleidsmakers (politici en ambtenaren)	Er werd een brief gestuurd aan staatssecretaris Van Dam met een verzoek om een gesprek over het doden van huisdieren en over het uitblijven van een reactie op de aangeboden petitie in 2015
	Druk op politiek Den Haag uitoefenen via media	De Sophia-Vereeniging werkte mee aan het televisieprogramma <i>Rambam</i> , waarin getoond werd hoe konijnen die te groot waren geworden om als 'schattig' verkocht te worden door fokkers worden gedood, bijvoorbeeld door ze aan dierentuinen aan te bieden als roofdierenvoer

2. Outputs (resultaten 2016)	Naar aanleiding van de brief aan Van Dam en de uitzending van <i>Rambam</i> werd de vereniging in april 2016 uitgenodigd op het ministerie van Economische Zaken. De directeur Dierlijke agrotens en diergezondheid adviseerde de Sophia-Vereeniging om de media en de politiek actief te blijven attenderen op het onderwerp om een uitbreiding van het verbod te realiseren
	Met de campagne 'Stop de huisdierenhandel' bracht de Sophia-Vereeniging de malafide praktijken van fokkers wederom onder de aandacht. De petitie voor een verbod op de huisdierenhandel werd 9.028 keer ondertekend en via Sophia-Vereeniging.nl werd 540 keer een e-mail gestuurd aan dierenwinkels, tuincentra en Marktplaats.nl met het verzoek te stoppen met de verkoop van dieren
	Via <i>Rambam</i> , een artikel in <i>Hart voor Dieren</i> en via de sociale media werden 456.406 mensen geïnformeerd over de malafide praktijken van fokkers die dieren doden omdat ze niet genoeg geld opleveren
3. Outcomes (beoogde effecten van resultaten)	Binnen 4 jaar een uitbreiding van het verbod op het doden van huisdieren door particulieren
4. Impact (beoogde langetermijneffect)	Er worden geen huisdieren meer gedood door particulieren

Sophia HitteStikker

Een auto die in de zon staat, verandert al snel in een oven. Zelfs in de schaduw met het raam open kan de temperatuur gemakkelijk oplopen tot boven de 40 graden. Voor honden is deze hitte levensgevaarlijk. Zij kunnen hun warmte moeilijk kwijt, waardoor ze snel oververhit raken en overlijden. Om hondeneigenaren te waarschuwen voor de gevaren van een te hete auto, ontwierp de Sophia-Vereeniging de Sophia HitteStikker. Deze werd via de website 106 keer voor € 1,50 aan verzendkosten besteld; voorlichtende berichten over dit onderwerp bereikten 212.934 mensen.

4.3 Voorlichting via website, Sophia DierenSpreekuren en sociale media

Naast publieksvoorlichting over de activiteiten via de media informeert de Sophia-Vereeniging potentiële huisdiereigenaren op haar website. Want veel mensen realiseren zich onvoldoende wat het houden van een huisdier inhoudt en schaffen een dier impulsief aan. Het gevolg is dat het dier tegenvalt, het baasje spijt krijgt van de aanschaf en het dier naar een opvangcentrum brengt of op straat zet. Door hen goed te informeren, kan een weloverwogen besluit genomen worden. Bovendien adviseren de deskundigen van de online Sophia DierenSpreekuren potentiële huisdiereigenaren om een dier aan te schaffen bij een opvang of asiel, zodat deze dieren een tweede kans krijgen op een goed leven.

Btw-campagne

De Sophia DierenSpreekuren blijken een goede graadmeter voor wat er speelt onder huisdiereigenaren. In 2014 meldden de deskundigen bijvoorbeeld dat steeds meer eigenaren de dierenarts mijden omdat zij de kosten te hoog vinden. Daarop werd in 2015 een campagne

gestart om het btw-tarief van dierenartsen te verlagen. De campagne bereikte zo'n 6 miljoen mensen en een brief aan staatssecretaris Wiebes van Financiën werd meer dan 37.000 keer ondertekend. De staatssecretaris weigerde echter om de brief persoonlijk in ontvangst te nemen, zich beroepend op Europese richtlijnen. Daarop stuurde de Sophia-Vereeniging de handtekeningen naar de vaste Kamercommissie voor Financiën, waarna een motie werd ingediend om het btw-tarief van dierenartsen te herzien.

Voorlichting Aanschaf		Acties 2016
1. Activiteiten	Publiekscampagnes	Vervolg btw-campagne, waarbij diverse universiteiten werden benaderd voor onderzoek naar de mogelijkheden van een btw-verlaging binnen de Europese richtlijnen. Deze lieten weten het onderwerp als te complex te beschouwen
	Contact beleidsmakers (politici en ambtenaren)	In mei 2016 werd nogmaals een brief gestuurd naar staatssecretaris Wiebes, met een verzoek de btw-verlaging op diergeneeskundige handelingen op de politieke agenda te zetten tijdens het Algemeen Overleg btw op 2 juni
		Via de Partij voor de Dieren werd aan de vaste Kamercommissie van Economische Zaken gevraagd te laten onderzoeken wat een btw-verlaging zou betekenen voor de rijksbegroting
	Voorlichting via media	Naar aanleiding van perscontacten werden er artikelen over de btw-campagne geplaatst in <i>De Telegraaf</i> , <i>Metro</i> en <i>Over Dieren</i>
	Voorlichting via sociale media	Er werd een protocol opgesteld en uitgevoerd om de berichtgeving via verschillende online communicatiekanalen beter op elkaar en op de lopende campagnes af te stemmen
		Er werden 2 advertenties geplaatst op Facebook om mensen te motiveren de Sophia-Vereeniging te volgen via sociale media
		14 berichten werden geplaatst op sociale media over een verantwoorde aanschaf van huisdieren
	Voorlichting via website	De website wordt structureel geactualiseerd en bijgehouden. In 2016 vonden de voorbereidingen plaats voor de lancering van een nieuwe website in 2017: inventarisatie wensen, eisen en kosten, onderzoek naar doelgroep,

		branding, positionering, trends, markt, et cetera
	Voorlichting via Sophia DierenSpreekuren	Doorlopend worden vragen beantwoord over de aanschaf van huisdieren door de gedragsdeskundigen van de Sophia DierenSpreekuren
		Ieder kwartaal worden de beschikbare data geanalyseerd om trends vast te stellen ter ondersteuning van campagnes
2. Outputs (resultaten 2016)	Met de publicaties over de aanschaf van huisdieren (inclusief de btw-campagne) werden 864.207 mensen bereikt en via de sociale media nog eens 135.681	
	Naar aanleiding van de brief van de Sophia-Vereeniging aan staatssecretaris Wiebes werd de btw-verlaging voor diergeneeskundige handelingen tijdens het Algemeen Overleg btw op 2 juni aangekaart door de Partij voor de Dieren. Op 27 juni ontving de Sophia-Vereeniging een brief van de directeur Internationale Zaken en Verbruiksbelastingen met daarin een afwijzing van het verzoek op economische gronden	
	Op 10 november liet de vaste Kamercommissie van Economische Zaken weten dat de afgedragen btw door vee- en dierenartsen in 2015 € 73 miljoen bedroeg. Het kabinet verwacht voor 2016 en 2017 een soortgelijk bedrag	
	726 mensen ontvingen advies/informatie over een verantwoorde aanschaf en/of het natuurlijke gedrag van huisdieren via de Sophia DierenSpreekuren. Via de sociale media werden hierover 115.797 mensen bereikt. In 2016 waren geen opvallende trends waar te nemen	
3. Outcomes (beoogde effecten van resultaten)	Beter geïnformeerde, weloverwogen aanschaf van huisdieren door potentiële huisdiereigenaren	
	Meer aanschaf van huisdieren in asielen	
	Binnen 4 jaar een wettelijke verlaging van het btw-tarief op diergeneeskundige handelingen	
4. Impact (beoogde langetermijneffect)	Minder huisdierenleed als gevolg van ondoordachte aanschaf (verwaarlozing, verkeerde verzorging, geen adequate medische zorg, snel weer afstand doen van het dier)	

5. Fondsenwerving

Om haar activiteiten te kunnen bekostigen, is de Sophia-Vereeniging voor een groot deel afhankelijk van inkomsten uit beleggingen en nalatenschappen. Hoewel deze inkomsten substantieel zijn, brengen zij ook een groot risico met zich mee: jaarlijks wordt een reëel bedrag van € 150.000,- begroot op nalatenschappen, maar als dit niet wordt gerealiseerd leidt dat meteen tot een fors tekort.

Om te voorkomen dat het vermogen dusdanig aangetast wordt dat het voortbestaan van de organisatie in gevaar komt, werd er het afgelopen jaar ingezet op groei van inkomsten. Dat gebeurde deels door middel van een traject voor nalatenschappenwerving en met werving via vermogensfondsen. Het belangrijkste streven is echter om de structurele baten uit contributies, giften en donaties van leden zodanig te vergroten dat een gezonde, meer planbare financiële basis ontstaat. Om dat te bereiken, dient de vereniging ruim 15.000 leden en donateurs aan zich te binden. In 2016 werd een traject gestart waarbij wordt onderzocht hoe er op verantwoorde en effectieve wijze extra vermogen kan worden ingezet om versneld leden te werven en te behouden, zodat dit aantal binnen afzienbare tijd behaald wordt.

Een belangrijk onderdeel van dit traject werd gevormd door een drietal groepsgesprekken met de achterban van de Sophia-Vereeniging: mensen die in het afgelopen jaar lid werden, mensen die al langer lid zijn en mensen die recent hun lidmaatschap opzegden. Deze gesprekken leverden waardevolle informatie die gebruikt wordt in nieuwe introductie- en loyaliteitsprogramma's. Tevens wordt de nieuw verworven kennis aangewend om de werfmethodes te optimaliseren die voor de Sophia-Vereeniging het meest rendabel zijn gebleken: online werving, telefonische werving en straatwerving.

5.1 Particuliere markt

5.1.1 Nieuwe leden en donateurs werven

Online werving

Tijdens campagnes, maar met name via de eigen website, de Sophia NoodSticker, de Sophia DierenSpreekuren en online activiteiten zoals een petitie of enquête worden belangstellenden betrokken bij de Sophia-Vereeniging. Een beperkt aantal wordt direct lid, anderen melden zich aan als ontvanger van de digitale nieuwsbrief Sophi@-Nieuws. In 2016 telde de database van de Sophia-Vereeniging ruim 51.000 'warme' e-mailadressen, die op reguliere basis benaderd werden met het verzoek om lid te worden. Daarnaast werden er ledenwervende advertenties geplaatst op Facebook en werd voor 2017 een nieuwe website ontworpen die geoptimaliseerd is voor leden- en donateurwerving. In totaal leverde online werving het afgelopen jaar 137 leden op.

Telefonische werving

Belopdrachten besteedt de Sophia-Vereeniging uit aan een extern bureau. Daarbij worden telefoonnummers gebruikt afkomstig van dierenbeschermende (sms-)acties, zoals de Sophia NoodSticker, de Sophia HitteSticker en campagnepetities en -enquêtes. Op deze wijze werden

438 nieuwe leden en donateurs geworven, met name via de campagne ‘Stop de huisdierenhandel’. Omdat telefonische werving voor de Sophia-Vereeniging bijzonder effectief is gebleken, worden de mogelijkheden geïnventariseerd voor opschaling van deze werfmethode. Het aantal leden en donateurs dat telefonisch geworven kan worden, is immers beperkt omdat het afhankelijk is van de dierenbeschermende activiteiten waarmee telefoonnummers verkregen kunnen worden. Met een test zal in 2017 worden onderzocht of het aankopen van telefoonnummers tot de mogelijkheden behoort om verantwoord en effectief schaalvergroting toe te passen.

Straatwerving

Hoewel de uitvalpercentages hoger zijn dan bij andere vormen van ledenwerving, levert straatwerving via een extern bureau voor de Sophia-Vereeniging goede resultaten. In 2016 werden 1.064 leden en donateurs geworven via ‘door-to-door’ werwers. Omdat deze manier van werven niet direct gekoppeld is aan de dierenbeschermende activiteiten van de vereniging, kan op relatief eenvoudige wijze schaalvergroting worden toegepast. Voordat hiermee wordt gestart, werd in 2016 begonnen met het optimaliseren van deze werfmethode zodat de uitval beperkt wordt. Zo werd getest met werving via tablets en worden alle geworven nieuwe donateurs en leden gebeld om hen welkom te heten en de gegevens te controleren. Daarnaast vinden er tests plaats met (nieuwe) incentives, werflocaties en de hoogte van de maandelijkse bijdrage.

Sophia DierenEHBO

Al sinds 1929 organiseert de Sophia-Vereeniging een cursus Sophia DierenEHBO. Van origine was het een praktijkgerichte cursus, met workshops op het kantoor. Langzaam is de cursus omgebouwd naar een thuisstudie. Cursisten kunnen het handboek Sophia DierenEHBO, dat voor € 35,- te koop is, zelfstandig bestuderen. Twee keer per jaar vindt er op het kantoor van de Sophia-Vereeniging een examen plaats.

Nieuwe leden krijgen, indien gewenst, het handboek Sophia DierenEHBO als welkomstgeschenk bij hun lidmaatschap. Hiermee stimuleert de organisatie de groei van haar achterban en wordt tegelijkertijd voorlichting gegeven over de medische verzorging van huisdieren. Op die manier zijn in het afgelopen jaar 433 handboeken verstuurd aan nieuwe leden. Eigen leden kunnen het handboek Sophia DierenEHBO met 50% korting bestellen.

Sophia NoodSticker

Wanneer er in een woning brand uitbreekt, er is ingebroken of er een ongeval heeft plaatsgevonden, kunnen mensen rekenen op hulpdiensten. Huisdieren worden echter vaak aan hun lot overgelaten. De Sophia-Vereeniging ontwikkelde daarom de Sophia NoodSticker voor op de voordeur. Daarmee kunnen brandweer, politie en ambulance gewezen worden op de aanwezigheid van huisdieren, zodat ook zij worden geholpen in noodsituaties. In 2016 werd de Sophia NoodSticker 2.067 keer besteld via de website.

5.1.2 Werving via eigen leden en donateurs

Huidige leden en donateurs worden gestimuleerd om de verenigingsactiviteiten te ondersteunen met een extra gift via een brief bij het blad *Dierenhulp*. Daarnaast wordt eens per jaar een aparte brief aan de leden en donateurs gestuurd met het verzoek een financiële bijdrage te leveren aan een specifieke activiteit. Als dank voor hun betrokkenheid en om hun loyaliteit te versterken, wordt aan de leden regelmatig een diervriendelijke aanbieding gedaan. Met name het handboek Sophia DierenEHBO, de Sophia NoodSticker, de Sophia HitteSticker en het Sophia HuisdierenKwartet bleken daarbij populair. Tevens werd leden in april en oktober de mogelijkheid geboden om gratis het examen Sophia DierenEHBO af te leggen. Een deel van de leden werd uitgenodigd om deel te nemen aan groeps gesprekken over het lidmaatschap, de ervaring met en de betrokkenheid bij de Sophia-Vereeniging.

Nalatenschappen

Nalatenschappen zijn voor de Sophia-Vereeniging altijd een belangrijke bron van inkomsten geweest. Met het gestaag toenemende aantal goede doelen in Nederland, is het belangrijk om op dit vlak zichtbaar te blijven. Hoewel de resultaten pas op de lange termijn zichtbaar zullen zijn, is een traject gestart voor nalatenschappenwerving. Daarbij is onder meer een ‘legacy proposition’ opgesteld, waarin wordt benadrukt waarom men kan kiezen voor de Sophia-Vereeniging als legataris of erfgenaam. Tevens werd er een nalatenschappenbrochure ontwikkeld die is verstuurd naar notariskantoren en dierenartspraktijken. Een deel van het ledenbestand ontving eind 2016 een brief waarin de brochure onder de aandacht wordt gebracht. In 2017 zullen zij hierover telefonisch worden benaderd. Leden binnen de doelgroep die minimaal 1,5 jaar zijn verbonden aan de organisatie, zullen periodiek gebeld gaan worden met de vraag of er interesse is in de nalatenschappenbrochure. Via advertenties in relevante bladen en notarisagenda's, in het blad *Dierenhulp* en op de website wordt de doelgroep actief gewezen op de mogelijkheden om een erfenis of legaat na te laten aan de Sophia-Vereeniging.

Grote-giftencampagne

In 2016 lag de focus op nalatenschappenwerving en de start van het intensieve traject voor versnelde ledenwerving. Daarmee was er onvoldoende capaciteit om op zorgvuldige wijze een grote-giftencampagne te starten. Wel heeft een analyse van de eigen database plaatsgevonden, waarbij gericht gezocht werd naar mogelijke ‘grote’ gevers. Bij hen zal op individueel niveau de bereidheid worden onderzocht om specifieke activiteiten financieel te steunen, al dan niet op naam.

5.2 Institutionele markt

Werftrajecten gericht op de institutionele markt maken sinds 2009 onderdeel uit van de fondsenwerving van de Sophia-Vereeniging. Er werd bijvoorbeeld samengewerkt met fabrikanten van biologische diervoeders en via vermogensfondsen werden onder meer voor het Sophia SnuffelCollege en het Sophia HuisdierenKwartet donaties verkregen. Ook in 2016 bood de Sophia-Vereeniging haar activiteiten aan voor sponsoring en fondsen. Daarbij werd gezocht naar een goede afstemming van het steunverzoek op bedrijven en vermogensfondsen.

Sponsors

In 2012/2013 is samen met het bureau Leenaers Verloop een sponsorstrategie onderzocht. Hieruit is gebleken dat het lastig is om structurele sponsorinkomsten te verkrijgen. Diervriendelijke bedrijven zijn meestal niet kapitaalkrchtig en bovendien drukken de vereiste tegenprestaties een commercieel stempel op het contact met de achterban en de (inhoudelijke) onafhankelijkheid van de Sophia-Vereeniging. De vereiste tijdsinvestering is bovendien groot. In 2016 werd dan ook niet ingezet op structurele sponsoring, maar werd de beschikbare capaciteit benut om sponsors te vinden en de kosten te reduceren van de activiteiten rondom het jubileumjaar 2017. Daarbij zijn fikse kortingen bedongen voor de locatie van en een lezing tijdens een speciale ALV en voor het drukken van een historische kalender. Tevens gaf animatiestudio In60seconds.nl ruim € 6.000,- korting op de ontwikkeling van filmpjes over eenzaamheid bij huisdieren en de rashondenproblematiek. Op de factuur voor de ontwikkeling van de nieuwe website werd een bedrag van € 3.134,- in mindering gebracht.

Vermogensfondsen

Met wisselend succes vraagt de Sophia-Vereeniging financiële ondersteuning voor haar projecten en campagnes aan bij fondsen. Hoewel de voorlichtende activiteiten van de vereniging doorgaans buiten de gehanteerde criteria vallen, leert de ervaring dat de aanhouder wint: voor het deelproject 'Sophia SnuffelCollege in de multiculturele samenleving' werd € 25.000,- gedoneerd door een fonds dat zich richt op de integratie van allochtone kinderen. Ook werd een bedrag van € 5.000,- verworven voor de ontwikkeling van het Sophia HuisdierenKwartet, gedoneerd door een fonds dat zich richt op jeugdeducatie. In 2016 werd een fondsaanvraag verstuurd voor verlenging van de voorlichtende advertentiecampagne op Marktplaats.nl, maar helaas zonder succes. Ook werden in december fondsen aangeschreven voor het Nationale Sophia SnuffelCollege, dat in 2017 zal worden georganiseerd in het kader van 25 jaar Sophia SnuffelCollege. Tot op heden is € 1.000,- ontvangen van stichting Puerto Cruz en stichting Mundo Crastino Meliori.

Subsidies

In de afgelopen jaren is de Sophia-Vereeniging tweemaal met gemeentes in gesprek geweest om met het Sophia SnuffelCollege het hondenbeleid mede vorm te geven. Daarmee liggen er kansen om meerdere gemeentes te interesseren en de beschikbare subsidies voor hondenbeleid aan te spreken. In 2016 beschikte de Sophia-Vereeniging echter niet over voldoende capaciteit om hier uitvoering aan te geven. Dergelijke subsidietrajecten zijn zeer tijdrovend en het is erg arbeidsintensief gebleken om zorg te dragen voor het structureel opnemen van het Sophia SnuffelCollege in het onderwijs op alle basisscholen van een gemeente.

Nawoord

Wilt u na het lezen van dit jaarverslag meer weten over de Sophia-Vereeniging en haar activiteiten voor huisdieren, dan bent u van harte welkom op Sophia-Vereeniging.nl. Ook het digitale Sophi@-Nieuws en het blad *Dierenhulp* geven in detail informatie over actuele ontwikkelingen, nieuwe activiteiten en dierenwelzijn in een politieke context.

Wie een persoonlijke vraag wil stellen of een kwestie onder de aandacht wil brengen, kan de Sophia-Vereeniging elke werkdag bereiken via info@sophia-vereeniging.nl of telefoonnummer 020 - 623 61 67. Onze medewerkers staan u graag te woord.

Bij het Meldpunt Dierenmishandeling op onze website kunt u terecht als u getuige bent van dierenmishandeling. De Sophia-Vereeniging helpt u met het vinden van de juiste instanties of het zoeken naar een oplossing.

Steffie van Horck, februari 2017

Jaarrekening 2016

Inhoudsopgave

1. Begroting 2017	2
1.1 Toelichting te besteden aan de doelstelling	3
2. Vermogensopstelling per 31 december 2016	4
3. Categoriele exploitatierekening 2016	5
4. Toelichting vermogensopstelling per 31 december 2016	6
4.1 Waarderingsgrondslagen	6
4.2 Toelichting afzonderlijke posten vermogensopstelling	7
4.3 Niet uit balans blijvende rechten en verplichtingen	10
5. Toelichting categoriele exploitatierekening 2016	11
5.1 Toelichting baten	11
5.2 Toelichting per kostensoort	12
5.3 Toelichting besteed aan de doelstelling	14
5.4 Toelichting kosten werving baten	15
5.5 Toelichting bezoldiging directie	16
6. Kengetallen	17
7. Toelichting lastenverdeling 2016	18

1. Begroting 2017

Baten	2017
	€
Baten eigen fondsenwerving	354.000
Baten subsidies	0
Baten beleggingen	133.700
<u>Som der baten</u>	487.700
Lasten	2017
	€
Te besteden aan de doelstelling	
Communicatie	176.168
Activiteiten: Natuurlijk gedrag	171.899
Activiteiten: Aanschaf	102.779
	<u>450.846</u>
Kosten werving baten	
Kosten eigen fondsenwerving	99.651
Kosten beleggingen	20.000
	<u>119.651</u>
Kosten beheer en administratie	48.473
<u>Som der lasten</u>	618.971
Resultaat	<u><u>-131.271</u></u>
Bestedingspercentage fondsenwerving	28,2%
(kosten eigen fondsenwerving/baten eigen fondsenwerving)	

1.1 Toelichting te besteden aan de doelstelling

	<u>2017</u>
	€
Communicatie	
Blad <i>Dierenhulp</i> en Sophi@-Nieuws	53.785
Website (technisch)	21.528
Knipseldienst	1.600
Marketingadvies	5.950
Bannering en advertenties	15.373
Loyaliteitsprogramma	53.317
Jubileumjaar 2017	24.614
	<u>176.168</u>
Activiteiten: Natuurlijk gedrag	
Eenzaamheid	13.779
Sophia SnuffelCollege	58.698
Rasdieren	37.318
Positieflijst	9.996
Voorlichting Natuurlijk gedrag	52.108
	<u>171.899</u>
Activiteiten: Aanschaf	
Huisdierenoverschot	36.790
Doden van huisdieren	4.142
Voorlichting Aanschaf	61.848
	<u>102.779</u>
Totaal te besteden aan de doelstelling	<u><u>450.846</u></u>
Bestedingspercentage doelstelling	92,4%
(totaal te besteden aan doelstelling/som der baten)	

2. Vermogensopstelling per 31 december 2016

Activa	31 december 2016		31 december 2015	
	€	€	€	€
Materiële vaste activa	600.000		600.134	
Financiële vaste activa	<u>1.891.475</u>		<u>2.030.708</u>	
		2.491.475		2.630.842
Vorderingen	61.265		26.964	
Liquide middelen	<u>61.832</u>		<u>74.763</u>	
		123.097		101.727
		<u>2.614.572</u>		<u>2.732.569</u>

Passiva	31 december 2016		31 december 2015	
	€	€	€	€
Reserves				
Continuïteitsreserve	550.667		550.667	
Herwaarderingsreserve	350.000		350.000	
Bestemmingsreserve	<u>1.646.519</u>		<u>1.788.318</u>	
		2.547.186		2.688.985
Kortlopende schulden				
Loonheffing	7.215		6.885	
Kortlopende schulden	<u>60.170</u>		<u>36.699</u>	
		67.385		43.584
		<u>2.614.572</u>		<u>2.732.569</u>

3. Categoriele exploitatierekening 2016

Baten	2016	2016	2015
	Realisatie	Begroting	Realisatie
	€	€	€
Baten eigen fondsenwerving	190.251	343.750	237.213
Rentebaten en baten uit beleggingen	159.068	113.500	68.166
<u>Som der baten</u>	349.319	457.250	305.379
Lasten	2016	2016	2015
	Realisatie	Begroting	Realisatie
	€	€	€
Besteed aan de doelstelling			
Communicatie	127.787	80.802	66.320
Activiteiten: Natuurlijk gedrag	137.005	179.890	160.911
Activiteiten: Aanschaf	85.635	114.293	116.545
	350.426	374.985	343.776
Kosten werving baten			
Kosten eigen fondsenwerving	75.788	81.611	62.681
Kosten beleggingen	19.252	12.500	10.778
	95.040	94.111	73.459
Kosten beheer en administratie	45.652	42.669	38.730
<u>Som der lasten</u>	491.118	511.765	455.965
Resultaat	-141.799	-54.515	-150.586
Toevoeging/onttrekking aan			
Continuïteitsreserve	-	-	-
Overige reserves	-141.799	-54.515	-150.586
	-141.799	-54.515	-150.586

4. Toelichting vermogensopstelling per 31 december 2016

4.1 Waarderingsgrondslagen

Algemeen

De jaarrekening is conform de Richtlijn 650 Fondsenwervende instellingen ingericht en opgesteld. Alle bedragen zijn in gehele euro's.

Waarderingsgrondslagen voor de vermogensopstelling

Materiële vaste activa

De materiële vaste activa zijn gewaardeerd op verkrijgingsprijs verminderd met lineaire afschrijvingen die zijn gebaseerd op de geschatte economische levensduur en rekening houdend met eventuele restwaarden.

Het pand aan de Nieuwezijds Voorburgwal te Amsterdam is gewaardeerd op basis van marktwaarde. Overeenkomstig deze waarderingsgrondslag wordt op het onroerend goed niet afgeschreven.

Financiële vaste activa

De onder de financiële vaste activa opgenomen effecten worden gewaardeerd tegen marktwaarde. Eventuele verschillen tussen aankoopprijs en een hogere of lagere marktwaarde per balansdatum zijn opgenomen onder de financiële baten en lasten. Voor deze wijze van resultaatnemen is gekozen omdat effecten met regelmaat worden verhandeld.

Vorderingen

Vorderingen worden gewaardeerd op nominale waarde met inachtneming van het risico van eventuele oninbaarheid.

Liquide middelen

Liquide middelen en kortlopende schulden worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

Grondslagen voor resultaatbepaling

Ten aanzien van de posten begrepen in het resultaat geldt dat baten slechts zijn genomen indien en voor zover deze in het boekjaar zijn verwezenlijkt en dat met lasten is rekening gehouden die hun oorsprong vinden voor het einde van het boekjaar. Nalatenschappen worden in het boekjaar opgenomen waarin de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

De toerekening van de uitvoeringskosten naar de hoofdactiviteiten (zie hoofdstuk 7) geschiedt op basis van een zeer gedetailleerde schatting van de urenbesteding per medewerker per activiteit.

4.2 Toelichting afzonderlijke posten vermogensopstelling

Materiële vaste activa	2016	2015
	€	€
Pand		
Boekwaarde per 1 januari	600.000	600.000
Bij: herwaardering op basis van taxatie	-	-
	<u>600.000</u>	<u>600.000</u>
Verbouwingen, onderhoud, etc.		
Boekwaarde per 1 januari	-	-
Bij: investering	-	-
Af: afschrijving boekjaar	-	-
Boekwaarde per 31 december	-	-
	<u>600.000</u>	<u>600.000</u>
Totaal onroerend goed	<u>600.000</u>	<u>600.000</u>
Inventaris en automatisering		
Boekwaarde per 1 januari	134	1.314
Bij: investeringen	-	-
Af: afschrijving boekjaar	134-	1.180-
Boekwaarde per 31 december	-	134
Totaal		
Boekwaarde per 1 januari	600.134	601.314
Bij: herwaardering	-	-
Af: afschrijving boekjaar	134-	1.180-
	<u>600.000</u>	<u>600.134</u>

Op het pand wordt niet afgeschreven. De inventaris en automatisering worden afgeschreven in vijf jaren zonder rekening te houden met restwaarden. Het pand is op € 600.000,- gewaardeerd conform de taxatie in februari 2013.

Financiële vaste activa	2016	2015
	€	€
Obligaties		
Boekwaarde per 1 januari	1.068.406	1.051.293
Bij: aankopen	289.151	1.000.772
Af: verkopen	523.458-	952.668-
Ongerealiseerde/gerealiseerde waardemutatie	42.239	30.991-
Boekwaarde per 31 december	<u>876.338</u>	<u>1.068.406</u>

Aandelen

Boekwaarde per 1 januari	951.900	884.046
Bij: aankopen	313.173	954.808
Af: verkopen	305.918-	910.232-
Ongerealiseerde/gerealiseerde waardemutatie	45.594	23.278
Boekwaarde per 31 december	<u>1.004.749</u>	<u>951.900</u>

Banksaldi t.b.v. effecten

Boekwaarde per 1 januari	10.402	78.805
Bij: toevoegingen	14-	68.403-
Boekwaarde per 31 december	<u>10.388</u>	<u>10.402</u>

Totaal

Boekwaarde per 1 januari	2.030.708	2.014.144
Bij: aankopen	602.324	1.955.580
Af: verkopen	829.390-	1.931.303-
Ongerealiseerde/gerealiseerde waardeinstijging	87.833	7.713-
	<u>1.891.475</u>	<u>2.030.708</u>

Vorderingen

	<u>2016</u>	<u>2015</u>
	€	€
Overlopende rente en obligaties	8.759	11.973
Te vorderen dividendbelasting	1.013	816
Te ontvangen erfenissen	40.468	1.510
Overige vorderingen	11.025	12.665
	<u>61.265</u>	<u>26.964</u>

Liquide middelen

	<u>2016</u>	<u>2015</u>
	€	€
ING	61.718	74.600
Kasgeld	114	163
	<u>61.832</u>	<u>74.763</u>

De liquide middelen staan ter vrije beschikking en zijn binnen korte termijn opeisbaar.

Reserves

	2016	2015
	€	€
Continuïteitsreserve		
Vermogen per aanvang boekjaar	550.667	550.667
Herbestemming naar reserve als bron van inkomsten	-	-
Vermogen per 31 december	550.667	550.667

Herwaarderingsreserve

350.000   350.000

De herwaarderingsreserve houdt verband met een correctie van de waarde van het pand aan de Nieuwezijds Voorburgwal (dat laatst is getaxeerd in februari 2013).

Bestemmingsreserve als bron van inkomsten

Vermogen per aanvang boekjaar	1.788.318	1.938.904
Resultaat boekjaar	141.799-	150.586-
Vermogen per 31 december	1.646.519	1.788.318

Kortlopende schulden

	2016	2015
	€	€
Loonheffing	7.215	6.885
Overige overlopende passiva		
Te reserveren vakantiegeld	11.700	10.880
Te betalen vakantiedagen	5.340	2.924
Te betalen accountantskosten	3.500	3.388
Te betalen administratiekosten	5.180	5.180
Overige overlopende posten	28.500	8.377
Waarborgsom huur	5.950	5.950
	60.170	36.699

4.3 Niet uit balans blijvende rechten en verplichtingen

De Sophia-Vereeniging is in kennis gesteld van diverse erfenissen en legaten. Voor zover de omvang en ontvangst nog niet met zekerheid kunnen worden vastgesteld, zijn deze bedragen in deze jaarrekening niet verantwoord.

De benedenverdieping van het pand aan de Nieuwezijds Voorburgwal wordt jaarlijks verhuurd voor € 22.200,-. Het huidige huurcontract eindigt op 30 november 2019. De eerste etage van het pand wordt sinds 1 maart 2015 verhuurd voor € 11.000,- per jaar, waarbij het contract eindigt op 28 februari 2019.

5. Toelichting categoriale exploitatierekening 2016

5.1 Toelichting baten

	2016	2016	2015
	Realisatie	Begroting	Realisatie
	€	€	€
Baten eigen fondsenwerving			
Contributies	116.235	120.000	97.966
Donaties	6.680	15.000	6.131
Giften leden	8.561	11.000	5.151
Major gifts	-	10.000	-
Nalatenschappen	57.705	150.000	123.076
Donaties fondsen	1.000	25.000	3.000
Sponsoring	-	10.000	-
* <i>Werkgroep Zeeuws-Vlaanderen</i>	-	-	<i>1.621</i>
Sophia DierenEHBO	70	250	105
Peer to peer en crowdfunding	-	2.500	163
	190.251	343.750	237.213
Rentebaten en baten uit beleggingen			
Dividend	17.292	20.000	21.886
Gerealiseerde koersverschillen	13.611	30.000	158.372
Ongerealiseerde koersverschillen	74.223	10.000	166.084-
Rente obligaties	22.330	20.000	22.130
Ontvangen rente	-	500	606
Ontvangen huur	31.612	33.000	31.256
	159.068	113.500	68.166

In 2009 is een beleggingsstatuut door het bestuur vastgesteld. Als hoofdbeleggingsdoelstellingen gelden op lange termijn welvaartsvaste vastlegging van het vermogen en ruimte bieden aan een volwaardig uitgavenbeleid. De zekerheidscomponent in de beleggingsportefeuille moet voldoende zijn om vijf jaar exploitatie veilig te stellen. Zij wordt passief beheerd. De rendementscomponent heeft eenzelfde beleggingshorizon maar wordt daarentegen actief beheerd.

In 2015 is besloten het beheer van de effectenportefeuille in zijn geheel onder te brengen bij één fondsbeheerder. Deze heeft zich gecommitteerd aan het door het bestuur vastgestelde beleggingsstatuut. De penningmeester houdt toezicht op de door de fondsbeheerder uitgevoerde transacties.

Alle transacties worden verwerkt in de financiële administratie en maken onderdeel uit van de periodieke rapportage aan het bestuur.

5.2 Toelichting per kostensoort

	2016	2016	2015
	Realisatie	Begroting	Realisatie
	€	€	€
Lonen en salarissen			
* Brutoloon	225.114	222.756	212.339
Inhuur personeel	-	-	-
Sociale lasten	38.720	37.869	36.529
Pensioen	9.075	10.500	9.211
* Ontvangen ziekgeld	47.585-	30.000-	50.888-
	<u>225.324</u>	<u>241.125</u>	<u>207.191</u>
* De lonen en salarissen vielen lager uit dan begroot in verband met een onbetaald verlof en een langdurig ziekteverlof.			
Personeelskosten			
Ziektekostenverzekeringen	6.696	7.000	6.670
Arbo	1.476	2.000	1.661
Reiskosten woon-werk	3.376	5.500	4.367
Kantinekosten	447	500	369
Vrijwilligersvergoeding	450	500	154
Representatie	1.140	1.500	1.463
Werving personeel	53	50	34
Scholingskosten	357	500	-
Onbelaste onkostenvergoedingen	900	1.500	900
	<u>14.895</u>	<u>19.050</u>	<u>15.618</u>
Huisvestingskosten			
Onderhoud pand	3.492	3.500	5.802
Kleine aanschaffingen pand	340	500	295
Glasbewassing	175	300	259
Brandalarm	356	400	356
Schoonmaakkosten	1.500	1.500	1.694
Belastingen/gemeentelijke heffingen	2.211	2.500	2.221
Gas/water/energie	5.915	6.000	5.871
Verzekeringen inventaris en pand	1.852	2.000	1.852
Taxatie inventaris en pand	472	500	-
	<u>16.313</u>	<u>17.200</u>	<u>18.350</u>

Kantoorkosten

Kantoorbenodigdheden	1.437	1.500	1.486
Telefoon en internet	4.100	5.000	4.111
Automatisering en systeembeheer	6.886	7.000	6.938
Portokosten	6.161	6.000	6.234
Drukwerk	902	1.000	4.221
	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	19.486	20.500	22.990

Bestuurskosten

Opmaak en print jaarverslag	505	750	404
Representatie	1.166	2.000	1.721
Werving bestuurders	-	120	61
Onkostenvergoedingen bestuurders	179	800	552
Vergaderkosten bestuur	947	700	611
Bestuursaansprakelijkheidsverzekering	1.634	1.650	1.634
Vergaderkosten ledenraad	105	300	44
	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	4.536	6.320	5.027

Algemene kosten

Administratiekosten	11.323	13.000	11.355
Administratiekosten ledenpakket	5.250	5.000	5.517
Accountantskosten	7.130	8.000	6.143
Bankkosten	2.097	1.250	1.352
Collectieve ongevallen- en aanspr.verzekering	741	750	741
Vakliteratuur	20	100	-
Contributies	-	-	-
CBF-Keur	940	470	925
	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	27.501	28.570	26.033

Afschrijving

Afschrijvingskosten inventaris	134	-	1.180
Afschrijvingskosten computers	-	-	-
Afschrijvingskosten pand/verbouwing	-	-	-
	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	134	-	1.180

5.3 Toelichting besteed aan de doelstelling

(directe kosten)

	2016	2016	2015
	Realisatie	Begroting	Realisatie
	€	€	€
Communicatie			
Blad <i>Dierenhulp</i> en Sophia@-Nieuws	31.041	31.000	26.285
Website (technisch)	5.114	5.500	5.138
Knipseldienst	1.448	1.600	1.555
Marketingadvies	1.421	1.500	1.300
Bannering en advertenties	9.291	10.000	9.195
Loyaliteitsprogramma	6.345	-	-
Jubileumjaar 2017	2.000	2.000	-
	56.660	51.600	43.473
Activiteiten: Natuurlijk gedrag			
Sophia SnuffelCollege	7.812	7.500	7.490
Eenzaamheid	4.981	5.000	2.539
Rasdieren	7.209	8.000	2.433
Positieflijst	620	2.500	1.347
Voorlichting Natuurlijk gedrag	9.895	10.000	10.104
	30.517	33.000	23.913
Activiteiten: Aanschaf			
Huisdierenoverschot	4.705	5.000	3.818
Doden van huisdieren	714	1.500	1.026
Voorlichting Aanschaf	9.817	10.000	9.995
* <i>Werkgroep Zeeuws-Vlaanderen</i>	-	-	16.733
	15.236	16.500	31.572

- * De Werkgroep Zeeuws-Vlaanderen, die onder de vlag van de Sophia-Vereeniging de zwerfkattenproblematiek in Zeeland bestreed, is opgeheven per 1 januari 2016. De uitgaven van deze werkgroep werden bekostigd met zelf verworven middelen (verantwoord onder Baten eigen fondsenwerving) die geheel werden besteed aan de doelstelling.

5.4 Toelichting kosten werving baten

(directe kosten)

	2016	2016	2015
	Realisatie	Begroting	Realisatie
	€	€	€
Kosten eigen fondsenwerving			
Sophia NoodSticker	-	-	-
Sophia DierenEHBO	-	-	3.483
Aanvragen sponsoring, fondsen en subsidies	216	400	-
* Major-giftwerving	-	5.000	-
Leden-/donateurwerving en -binding	54.989	55.000	40.060
Nalatenschappenwerving	6.059	5.000	6.297
	<u>61.264</u>	<u>65.400</u>	<u>49.840</u>
* In 2016 lag de focus bij nalatenschappenwerving en de start van een traject voor versnelde ledenwerving. Daardoor was er onvoldoende capaciteit beschikbaar voor grote-giftenwerving.			
Kosten vermogensbeheer	19.252	12.500	10.778
Som der lasten	<u>491.118</u>	<u>511.765</u>	<u>455.965</u>

5.5 Toelichting bezoldiging directie

Dienstverband

Aard	onbepaald *
Uren (voltijdse werkweek)	32
Parttime percentage	80%
Periode	2016
- van	1 januari
- tot en met	31 december

Bezoldiging

	<u>2016</u>
	€
Jaarinkomen	
Brutoloon/salaris	42.930
Vakantiegeld	3.409
Eindejaarsuitkering	-
Variabel jaarinkomen	-
	<u>46.339</u>
Overige lasten en vergoedingen	
Werkgeverslasten	8.062
Belastbare vergoedingen	-
Pensioenlasten werkgeversdeel	1.566
Overige beloningen op termijn	-
Uitkering beëindigd dienstverband	-
	<u>9.628</u>
Totaal bezoldiging 2016	<u><u>55.967</u></u>
Totaal bezoldiging 2015	54.993

De totale bezoldiging van de directie bleef in 2016 onder de maximumnorm die door de Commissie Code Goed Bestuur voor Goede Doelen is vastgesteld op € 70.021,-.

- * De directeur heeft een vast dienstverband en haar bezoldiging kent geen variabele of resultaatgerichte componenten. Jaarlijks wordt het functioneren met het bestuur geëvalueerd.

6. Kengetallen

	Norm	Realisatie	Begroot	Realisatie
		2016	2016	2015
		€	€	€
Bestedingspercentage fondsenwerving				
Kosten eigen fondsenwerving		75.788	81.611	62.681
Gedeeld door baten eigen fondsenwerving		190.251	343.750	237.213
	<25%	39,8%	23,7%	26,4%
Bestedingspercentage doelstelling				
Totaal besteed aan de doelstelling		350.426	365.212	343.776
Gedeeld door de som der baten		349.319	457.250	305.379
		100,3%	79,9%	112,6%
Bestedingspercentage lasten				
Totale lasten		491.118	511.765	455.965
Gedeeld door de som der baten		349.319	457.250	305.379
		140,6%	111,9%	149,3%
Bestedingspercentage beheer en administratie				
Kosten beheer en administratie		45.652	42.669	38.730
Gedeeld door de som der lasten		491.118	511.765	455.965
		9,3%	8,3%	8,5%
Dekking continuïteitsreserve				
Continuïteitsreserve		550.667	550.667	550.667
* Instellingslasten		308.189	332.765	296.389
	<150%	178,7%	165,5%	185,8%
* De instellingslasten vielen lager uit in verband met een onbetaald verlof en een langdurig ziekteverlof.				

7. Toelichting lastenverdeling 2016

Bestemming	Doelstelling			Werving baten		Beheer en administratie	Totaal 2016	Begroot 2016	Totaal 2015
	Communi- catie	Natuurlijk gedrag	Aanschaf	Eigen fondsen- werving	Beleg- gingen				
	23,1%	34,6%	22,8%	4,7%	0,0%	14,8%	100,0%		
Lasten	€	€	€	€	€	€	€	€	€
Subsidies en bijdragen	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Afdrachten	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Aankopen en verwervingen	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Directe kosten	56.660	30.517	15.236	61.264	19.252	-	182.929	179.000	159.576
Lonen en salarissen	52.002	77.856	51.470	10.619	-	33.377	225.324	241.125	207.191
Personeelskosten	3.438	5.147	3.402	702	-	2.206	14.895	19.050	15.618
Huisvestingskosten	3.765	5.637	3.726	769	-	2.416	16.313	17.200	18.350
Kantoorkosten	4.497	6.733	4.451	918	-	2.886	19.486	20.500	22.990
Bestuurskosten	1.047	1.567	1.036	214	-	672	4.536	6.320	5.027
Algemene kosten	6.347	9.502	6.282	1.296	-	4.074	27.501	28.570	26.033
Afschrijving	31	46	31	6	-	20	134	-	1.180
	<u>127.787</u>	<u>137.005</u>	<u>85.635</u>	<u>75.788</u>	<u>19.252</u>	<u>45.652</u>	<u>491.118</u>	<u>511.765</u>	<u>455.965</u>

Aan Koningin Sophia-Vereeniging tot
bescherming van Dieren
T.a.v. het Bestuur
Nieuwezijds Voorburgwal 153
1021 RK AMSTERDAM

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Geacht bestuur,

Verklaring betreffende de jaarrekening.

Wij hebben de bijgevoegde gewaarmerkte jaarrekening 2016 van de Koningin Sophia-Vereeniging tot bescherming van Dieren te Amsterdam gecontroleerd. Deze jaarrekening bestaat uit de balans per 31 december 2016 en de staat van baten en lasten over 2015 met de toelichting, waarin zijn opgenomen een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichting.

Verantwoordelijkheid van het bestuur.

Het bestuur van Koningin Sophia-Vereeniging tot bescherming van Dieren is verantwoordelijk voor het opmaken van de jaarrekening die het vermogen en het resultaat getrouw dient weer te geven, alsmede voor het opstellen van het jaarverslag, beide in overeenstemming met de Richtlijn 650 voor fondsenwervende instellingen. Het bestuur is tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als het noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

Verantwoordelijkheid van de accountant.

Onze verantwoordelijkheid is het geven van een oordeel over de jaarrekening op basis van onze controle. Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de Nederlandse controlestandaarden. Dit vereist dat wij voldoen aan de voor ons geldende ethische voorschriften en dat wij onze controle zodanig plannen en uitvoeren dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat.

Bevestiging

Een controle omvat het uitvoeren van werkzaamheden ter verkrijging van controle-informatie over de bedragen en de toelichtingen in de jaarrekening.

De geselecteerde werkzaamheden zijn afhankelijk van de door de accountant toegepaste oordeelsvorming, met inbegrip van het inschatten van de risico's dat de jaarrekening een afwijking van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten.

Bij het maken van deze risico-inschatting neemt de accountant de interne beheersing in aanmerking die relevant is voor het opmaken van de jaarrekening en voor het getrouwe beeld daarvan, gericht op het opzetten van controlewerkzaamheden die passend zijn in de omstandigheden. Deze risico-inschattingen hebben echter niet tot doel een oordeel tot uitdrukking te brengen over de effectiviteit van de interne beheersing van Koningin Sophia-Vereeniging tot bescherming van Dieren. De controle omvat tevens het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en van de redelijkheid van de door het bestuur van de entiteit gemaakte schattingen, alsmede een evaluatie van het algehele beeld van de jaarrekening.

Wij zijn van mening dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Oordeel betreffende de jaarrekening.

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling het vermogen van Koningin Sophia-Vereeniging tot bescherming van Dieren per 31 december 2016 van het resultaat over 2016 in overeenstemming met de Richtlijn 650 voor fondsenwervende instellingen.

Verklaring betreffende overige bij of krachtens de wet gestelde eisen.

Wij vermelden dat ons geen tekortkomingen zijn gebleken naar aanleiding van het onderzoek of het jaarverslag, overeenkomstig met Richtlijn 650 voor fondsenwervende instelling is opgesteld.

Tevens vermelden wij dat het jaarverslag, voor zover wij dat kunnen beoordelen, verenigbaar is met de jaarrekening.

Amsterdam, 13 april 2017

FAAS Accountants & Adviseurs V.O.F.

A. van Capelle RA